

Sondy do vztahu Václava Talicha a Otakara Šourka na pozadí jejich vzájemné korespondence v letech 1939–1956

(dokončení)

Kateřina Nová

The music critic, writer, and organizer Otakar Šourek was bound to the world-famous conductor Václav Talich by a close friendship practically throughout their lifetimes. The study of their mutual correspondence provides valuable information about their experiences during the difficult years of the Nazi occupation and following the Communist putsch. Šourek was Talich's advisor and confidant, and even during the hardest years, he always expressed his support for Talich and gave him practical assistance. Talich greatly valued Šourek for his personal character and for the work he had done in the field of Dvořák scholarship. The article is a continuation of a study published in *Hudební věda* 49 (2012), No. 3, pp. 301–320.

Kde se hájí princip rovnosti směrem dolů, tam vskutku nemám co pohledávat, nechci-li porušit tu pěkně ošetřenou zahrádku, kde se v dojmavě svorné harmonii k sobě tulí stroměčky s dovolenou výškou 120 cm kus...¹

Vztah světoznámého dirigenta Václava Talicha (1883–1961) a ve své době předního dvořákovského znalce, hudebního spisovatele a kritika Otakara Šourka (1883–1956) patří k vzácným ukázkám mnohaletého přátelství dvou významných osobností. Poznali se již v roce 1905 a jejich přátelství trvalo až do Šourkova úmrtí, tedy přes půl století. Oba byli členy neformálního seskupení Podskalská filharmonie, měli společné přátele z okruhu Českého kvarteta a pražské konzervatoře, stáli na stejné straně během tzv. bojů o Antonína Dvořáka. Otakar Šourek Talicha vždy podporoval skrze svou žurnalistickou kariéru, neochvějně věřil v jeho jedinečný talent. Talich se zase na Šourka obracel, potřeboval-li pomoc či radu, důvěřoval Šourkovu hudebnímu i lidskému úsudku.²

Stav bádání i struktura dochované korespondence, z níž předkládaná studie především vychází, byly již popsány v první části tohoto textu,³ stejně tak jako stručný životopis Otakara Šourka.⁴ V dokončení studie bylo navíc využito mnoho informací získaných studiem materiálů protektorátní Kulturní rady, které jsou uloženy jednak v Archivu Kanceláře prezidenta republiky, jednak v Památníku národního písemnictví.⁵

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2013/42, 00023272).

¹ Václav Talich: Otakar Šourek, [Bratislava, před 15. 10. 1951].

² Detailnější informace o přátelství Otakara Šourka a Václava Talicha viz v první části studie, Kateřina Nová: *Sondy do vztahu Václava Talicha a Otakara Šourka na pozadí jejich vzájemné korespondence*, *Hudební věda* 49 (2012), č. 3, s. 301–320.

³ Viz pozn. 2.

⁴ Život a dílo Václava Talicha byly detailně popsány zejména v publikaci Milana KUNY *Václav Talich 1883–1961: šťastný i hořký úděl dirigenta*, Academia, Praha 2009; příspěvek k životopisu Otakara Šourka viz první část předkládané studie (pozn. 2).

⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále AKPR), inv. č. 1281/D, sign. S 11 534/44, kart. 213, sign. K 19845/44, resp. Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha (dále LA PNP), fond Kulturní rada Národního souručenství.

Činnost Václava Talicha během let nacistické okupace i v letech poválečných je dostatečně probádána zejména zásluhou Milana Kuny.⁶ Zde tedy jen stručně zmíním významné body Talichova života. Talichovou hlavní aktivitou během doby protektorátu byla horečná práce na postu šéfa opery Národního divadla v Praze, působil rovněž v České filharmonii a na pražské konzervatoři. Po skončení války, obvinění z kolaborace s nacisty a následném očištění chtěl Talich pokračovat dále v práci. Založil Český komorní orchestr, jehož život ale netrval příliš dlouho, a stejně tak ani obnovené angažmá v Národním divadle nemělo dlouhého trvání. Po roce 1948 působil Talich v Bratislavě, kde spolupracoval s nově založenou Slovenskou filharmonií, v Čechách nahrával s Českou filharmonií.

Oproti tomu je život Otakara Šourka (nejen) v tomto období velmi málo znám. Představovaná vzájemná korespondence tak odhaluje nové souvislosti ze Šourkova života, šíří jeho aktivit, významné okamžiky hudebního života za okupace i z let poválečných, ale také niterné pocity Václava Talicha a nové aspekty jejich vztahu.

V době nacistické okupace i v letech následujících a porevolučních byl Otakar Šourek stále veřejně činný, nadále uznáván jako znalec života a díla Antonína Dvořáka, hudební spisovatel a recenzent. Až do roku 1939 působil Šourek jako úředník pražského magistrátu (resp. jako ústřední technický rada v ředitelství technické služby). Po 15. březnu odešel Šourek do výslužby.⁷ To ovšem rozhodně neznamenalo, že by složil ruce do klína, ba naopak. Stejně jako celý život, zůstal i v těchto letech organizačně i literárně činný (jen za léta okupace publikoval více než deset titulů). Angažoval se v několika spolcích, vydával knihy, přednášel a organizoval koncerty. Byl předsedou Českého spolku pro komorní hudbu, který pořádal koncerty soudobých i starých českých autorů. Byl rovněž místopředsedou hudebního odboru Umělecké besedy, který taktéž pořádal koncerty i mimo hlavní město. V Hudební matici Umělecké besedy pracoval Šourek jako redaktor kapesních partitur (skladby Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka, Františka Ondříčka, Jaroslava Křičky, Emila Axmana a mnoha dalších). Byl předsedou hudební komise České obce sokolské a místopředsedou Společnosti Antonína Dvořáka (během okupace společnost omezila činnost na uspořádání jednoho slavnostního koncertu v den 101. výročí Dvořákova narození a vydání dvou ročenek; podílela se také na Dvořákově jubilejním roku 1941). Od listopadu 1939 působil Šourek rovněž jako jednatel ve výboru Sboru pro postavení druhého Národního divadla, stejně jako Václav Talich.⁸ V roce 1941 se Šourek vzdal pozice hudebního referenta novin Venkov, v níž působil již od roku 1918, nadále ovšem do novin velmi intenzivně přispíval. V 50. letech potom začal připravovat nové vydání své obsáhlé dvořákovské monografie,⁹ byl rovněž předsedou Komise pro vydávání děl Antonína Dvořáka.

⁶ Především Milan KUNA: *Václav Talich 1883–1961: šťastný i hořký úděl dirigenta*, Academia, Praha 2009; dále Týž: *Václav Talich a nacistická okupace. Příspěvek k rehabilitaci umělecké osobnosti*, Hudební věda 28 (1991), č. 1, s. 16–40; Týž: *K problému národní čistoty. Případ Václava Talicha*, Hudební věda 29 (1992), č. 1, s. 47–69.

⁷ Dle Šourkových vlastních strojopisných poznámek, jež jsou součástí jeho pozůstalosti a uloženy v Muzeu Antonína Dvořáka pod př. č. 88/98, „byl dán nuceně do výslužby“.

⁸ K činnosti tohoto spolku viz Jiří HILMERA: *Sbor pro postavení Národního divadla (1930–1951)*, Divadelní revue 4 (1993), č. 2, s. 33–39.

⁹ Otakar ŠOUREK: *Život a dílo Antonína Dvořáka. Část první, 1841–1877*, 3., nově zprac. vyd., SNKLHU, Praha 1954; *Část druhá, 1878–1890*, 3., nově zprac. vyd., SNKLHU, Praha 1955; *Část třetí, 1891–1896*, 2., dopln. vyd., SNKLHU, Praha 1956; *Část čtvrtá, 1897–1904*, 2., dopln. vyd., SNKLHU, Praha 1957.

Pražský hudební máj

V lednu 1939 píše Šouřek Talichovi ze dvou důvodů. Prvním z nich je žádost předsedy vlády, aby se Šouřek u Talicha přimluvil za zpěvačku Josefu Rybovou. Šouřek žádá pouze, aby ji Talich vyzkoušel a sám posoudil, zda se pro pódium Národního divadla hodí, či nikoliv. Hlavní sdělení dopisu leží ale jinde. Šouřek děkuje Talichovi za 5. abonentní koncert České filharmonie, který se konal večer před napsáním dopisu, 25. ledna. Kromě Dvořákovy *České suity* a Janáčkovy kantáty *Amarus* na něm zazněla vůbec poprvé Symfonie č. 2 D dur, op. 38 Rudolfa Karla. Šouřek hodnotí provedení skladeb:

„Bože, to byla krása! Ručičku líbám za ni. Ten Dvořák byl jako z pavučin a při Janáčkově zrovna zamrazilo. U toho K.[arla] to překypuje nápady, ale je toho moc a tak nějak neurovnané, jako je on sám.“¹⁰

Portrét Václava Talicha, nedatovaný, pravděpodobně ze třicátých let 20. století (inv. č. 6171)

¹⁰ Otakar Šouřek: Václav Talich, Praha, 26. 1. 1939.

Karel tuto symfonii komponoval v letech 1935–1938, v roce 1939 za ni dokonce získal cenu České akademie.¹¹ Tvorbu Rudolfa Karla sledoval Šourek bedlivě. Již v roce 1936 hodnotil Karlovu skladbu *Vzkříšení* jako dílo přesvědčivé myšlenkové síly, „výrazově hodně složité a smělé“.¹² *Vzkříšení* je pro Šourka dokumentem „našeho národního znovuzrození“.¹³ V letech 1946 a 1947 pak Šourek vydal dvě monografie Rudolfa Karla.¹⁴ V kritice koncertu, publikované o dva dny později v novinách *Venkov*, vidí Šourek Karlovu symfonii jako „dílo zjevně šťastné pohody duševní a spolu také šťastné pohody tvůrčí“ a hodnotí skladbu velmi pozitivně, Janáčkův *Amarus* je potom „jeden ze skvostů hudby kantátové“. Provedení koncertu bylo „na talichovsky vynikající výši“.¹⁵

Dopis pokračuje:

„Pak mi leží v hlavě ten ‚Epilog‘. Václave, to musíš udělat, i když peníze na to budeme musít nějak sehnat. Jsem ochoten vymámit něco z předsedy B., jenž přispěl už na první provedení díla před lety.“

Sukův *Epilog*, který autor Talichovi sám dedikoval, chtěl dirigent provést již v roce 1938 v rámci oslav 20. výročí existence samostatné Československé republiky.¹⁶ Tato skladba nakonec nezazněla a dočkala se provedení až v rámci Pražského hudebního máje 17. května 1939. Šourek v textu hned dvakrát zmiňuje předsedu vlády či předsedu „B“. Může se jednat o Rudolfa Berana, poslance za agrární stranu a předsedu vlády od prosince 1938 do března 1939. Šourek téměř po celý svůj život přispíval do novin *Venkov*, novin právě agrární strany, a s Rudolfem Beranem se znal.¹⁷

Dne 23. dubna 1939 zoslelal Talich do redakcí denních listů oznámení svého záměru uspořádat Pražský hudební máj. O významu přesahujícím prostou kulturní akci, jaký Talich hudebnímu cyklu přikládal, svědčí i následující věty:

„Přenechám Vaší volné úvaze rozhodnutí, zda by nebylo vhodnější opustiti při této příležitosti běžnou novinovou rubriku ‚kultura, hudba a umění‘ a nastěhovati se do politické části Vašeho listu. Soukromě jsem totiž přesvědčen, že od 15. března t. r., přestaly býti kulturní záležitosti výsadou zasvěcenců a mají se státi nejdůležitější složkou projevu národní vůle a hrdosti.“¹⁸

Šourek otiskl text v novinách *Venkov* ještě ten samý den, tedy 23. dubna.¹⁹ O několik dní později, 6. května, uveřejnil Talich v časopise *Pestrý týden* další zdůvodnění záměru hudebního Máje:

„Co jiného může narovnat naší páteř a naplnit nás pocitem důstojné národní svébytnosti, jestli tak neučiní nezlomný optimismus Smetanův, prostá víra Dvořákova a evangelium lásky, kterým zakončil své životní dílo Josef Suk?“²⁰

¹¹ Otakar ŠOUREK: *Rudolf Karel. Variace v životě i díle*, HMUB, Praha 1947, s. 162.

¹² Otakar ŠOUREK: *Karlovo „Vzkříšení“ v rozhlasu*, *Venkov* (5. 4. 1936), s. [19].

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Otakar ŠOUREK: *Rudolf Karel*, Orbis, Praha 1946; TÝŽ: *Rudolf Karel. Variace...* (viz pozn. 11).

¹⁵ Otakar ŠOUREK: *Karlova nová symfonie. – Janáčkův „Amarus“*, *Venkov* (27. 1. 1939), s. 7.

¹⁶ Václav Talich: *Česká filharmonie*, Praha, 4. 4. 1938.

¹⁷ Lze tak soudit ze Šourkovy korespondence s dalšími osobnostmi.

¹⁸ Václav Talich: [redakce denních listů], 23. 4. 1939.

¹⁹ Otakar ŠOUREK: *Pražský hudební máj*, *Venkov* (23. 4. 1939), s. 8; dále např. H. D. [Hubert Doležil]: *Pražský hudební máj*, České slovo (27. 4. 1939), s. 1 – zde byl text otištěn hned na titulní straně.

²⁰ Václav TALICH: *O Pražském hudebním máji*, *Pestrý týden* 14 (1939), č. 18, s. 3.

Pražský hudební máj koncipoval Václav Talich jako devět večerů v Národním divadle, kde jsou vedle sebe uvedena díla národního významu a díla světová, ovšem s humanitním poselstvím dobra a míru. Na cyklu spolupracovalo Národní divadlo, Česká filharmonie, všechny večery byly přenášeny Československým rozhlasem. První večer, 30. dubna 1939, provedl Talich Dvořákovu *Rusalku*, 2. května Smetanovu *Mou vlast*, o tři dny později *Prodanou nevěstu*. Dne 9. května následovaly Dvořákovy *Slovanské tance*, 12. května Smetanovo *Tajemství*, 17. května Sukův *Epilog*, zmiňovaný v lednovém dopise,²¹ spolu s dalšími Sukovými skladbami *V nový život* a *Meditace na staročeský chorál Svatý Václave*. Ze zahraničních děl zazněla 20. května Mozartova *Kouzelná flétna* a 25. 5. Beethovenova Symfonie č. 9. Pražský hudební máj uzavřelo 29. května představení Smetanovy *Libuše*, jehož národně demonstrační efekt byl obrovský.

Šourek poctivě informoval o všech koncertech a představeních Pražského hudebního máje. V prvním hodnocení, kde referoval o provedení *Rusalky* a *Mé vlasti*, popisuje atmosféru v hledišti Národního divadla:

„Po každé ze šesti básní musil se skvělý orchestr děkovat se svým geniálním vůdcem, a po doznění mocně vzrušujícího ‚Blaníku‘ došlo k zjevu v hledišti Nár. divadla věru neznámému. Obecenstvo spontánně povstalo a setrvávajíc do jednoho na svých místech, potleskem i provoláváním ‚slávy‘ vzdávalo po dlouhou dobu jímavě nadšený hold nejen Talichovi a České filharmonii, ale hlavně také ‚Mé vlasti‘ Smetanově a – Vlasti svojí!“²²

Dvořákovy *Slovanské tance* a Smetanovu *Prodanou nevěstu* hodnotí jako projev ryzího češství, národní rázovitosti. I jejich provedení bylo důkazem toho,

„že ‚Pražský hudební máj‘ jest veřejností chápán a prožíván jako velká národní manifestace českého umění a české národní síly, byť i bez účasti oficiálních zástupců národa.“²³

Již následující koncert 17. května tuto Šourkovu výtku napravil. Provedení Sukových děl byl přítomen státní prezident Emil Hácha a ministr školství a národní osvěty Jan Kapras.²⁴ Tento koncert byl další národní manifestací, jak se dalo očekávat již dle zvoleného programu se silně národním akcentem.

„Bouřící obecenstvo nejen si vyžádalo opakování [...] skladby, ale ještě dobrých 20 minut po jejím doznění vyvolávalo kyticemi obdarovaného Talicha.“²⁵

Šourek zároveň vyslovil podezření, že přímý přenos Československého rozhlasu byl pro přílišné nadšení publika přerušen a nahrazen gramofonovou deskou. Nejinak hodnotili Talichův Pražský hudební máj i další recenzenti.²⁶

Hned dva dny po provedení *Libuše*, posledního pořadu Máje, píše Šourek Talichovi své pocity hlubokého rozjitření, jež svým provedením Talich způsobil.

²¹ Viz pozn. 10.

²² Otakar ŠOUREK: *Krásný začátek „Pražského hudebního máje“*, Venkov (4. 5. 1939), s. 7.

²³ Otakar ŠOUREK: *Pražský hudební máj. IV. Slovanské tance*, Venkov (11. 5. 1939), s. 7.

²⁴ Otakar ŠOUREK: *Svátek české hudby. Žní lásky k novému životu*, Venkov (19. 5. 1939), s. 7.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Např. H. D. [Hubert Doležil]: *Pražský hudební Máj*, České slovo (3. 5. 1939), s. 5 ad.

„To byla ‚Libuše‘!! [...] vzrušující drama lidských srdcí a národního přesvědčení, kde se člověk při každém taktu chvěl blahem i úzkostí, že se mu srdce rozskočí v těle. A jak to všechno znělo! Jsi kouzelník.“²⁷

V závěru dopisu vyjadřuje Šourek touhu po osobním setkání s přítelem. Talich reaguje stručně již o pár dní později, 3. června, vzkazem napsaným na vizitce. Vyjmenovává svůj nabitý program, v pátek však bude Šourka za všech okolností očekávat ve vinárně – „Nemusíš telefonovat. Přijdeš – přijdeš, neprijdeš, pak jsi nemohl.“²⁸

Další dochovaný dopis zaslal Talich Šourkovi 22. července 1939. Omlouvá se, že mu „sedí skoro na krku a ne a ne se s [ním] setkat.“ Dopis je poslán ze Slap, kde trávil Talich léto, do Štěchovic, kde měla Šourkova rodina chatu a kam se později i Šourek víceméně přestěhoval. Vzdálenost mezi oběma přáteli tak nebyla více než 7 kilometrů. Důvod Talichovy zaneprázdněnosti je prostý – je příliš zaměstnán dynamickou úpravou *Dvou vdov* Bedřicha Smetany;²⁹ premiéra proběhla 6. října 1939. Především však Šourkovi gratuluje k jeho členství v Kulturní radě Národního souručenství, do níž byl jmenován 16. června toho roku.³⁰ V závěru dopisu Talich Šourka ujišťuje, že na něj „vzpomíná často a mnoho“.³¹

Kulturní rada, celým názvem Kulturní rada při Národní radě české, Ústředí pro kulturní a školskou práci Národního souručenství, byla pokračovatelkou Národní kulturní rady, která byla ustavena již za druhé republiky, v listopadu 1938. Kulturní rada měla za úkol kulturní život

„sjednocovat a usměrňovat, a to na půdě skutečnosti, dané 15. března 1939 začleněním Čech a Moravy do Říše Velkoněmecké. Právě pro tuto novost nebyl její úkol snadný: výběr osob, konkrétní úkoly, pracovní metody, zde všude bylo nutno od počátku mít zcela jasno a vyvarovat se omylů, které by mohly kdekoliv vzbudit nedůvěru a její činnost vážně ohrozit na škodu národní věci. [...] Jako základnu své práce jsme přijali situaci, jak byla politicky vytvořena v březnu 1939 panem státním presidentem E. Háchou jako svrchovaným představitelem našeho národa, a z tohoto fakta jsme vyvodili důsledky hned při výběru svých členů, dbající jejich rasové čistoty, jejich nezávadné minulosti politické a jejich nezatíženosti příslušností k tajným společnostem.“³²

Kulturní rada měla 9 sekcí, předsedu a předsednictvo. Byla to organizace dobrovolná, nepolitická, jejím úkolem byla „péče o rozvoj kulturního života národa, o růst jeho duchovní, umělecké i lidové tvorby, jakož i zajištění zdatnosti ke kulturní soutěživosti s národy jinými, příbuznými a především s velkým národem německým.“³³ Kulturní rada měla tedy soustředit, organizovat a zastřešovat

²⁷ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 31. 5. 1939. Tuto část dopisu cituje také M. KUNA ve své monografii, viz pozn. 4, s. 718.

²⁸ Václav Talich: Otakar Šourek, Praha, 3. 6. 1939 (dle razítka).

²⁹ M. Kuna uvádí ve své monografii, že se Talich pustil do studia této opery na podzim 1939. Dopis je důkazem, že k partituře přistoupil minimálně již v červenci toho roku.

³⁰ Toto datum udává M. Kuna ve své nepublikované disertační práci *Český hudební život za nacistické okupace*, Praha 1966, pozn. 59. Autorce se Kunou zmiňovaný dopis či jmenovací dekret v Šourkově pozůstalosti zatím dohledat nepodařilo.

³¹ Václav Talich: Otakar Šourek, Slapy, 22. 7. 1939.

³² Viz Kulturní rada při Národní radě české, Ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha, s. 1.

³³ Tamtéž, s. 4.

kulturní život v protektorátu. Mezi body jejího programu patřila například organizace a zabezpečení velkých divadel a orchestrů, zřízení stavovské organizace hudebníků a divadelníků, reorganizace pražské konzervatoře a hudebního školství všeobecně ad.³⁴

Otakar Šourek působil za nacistické okupace jako předseda 9. sekce Kulturní rady, tedy sekce hudby a divadla. Již z tohoto Šourkova jmenování a funkce je zřejmé, jak veřejně známý a aktivní byl. Prvním místopředsedou byl Karel Engelmüller, druhým místopředsedou Emil Axman. Mezi členy 9. sekce Kulturní rady bychom našli například Františka Spilku, Vítězslava Nováka, Františka Stupku, Jana Miroslava Květa, Josefa Huttera, Emila Františka Buriana i Václava Talicha.³⁵ Kulturní rada, resp. její hudební sekce po dobu protektorátu uspořádala celou řadu hudebních akcí. Mezi nesrovnatelně nejúspěšnější patřily Pražský hudební máj, Český hudební máj a Dvořákův jubilejní rok; o těchto událostech bude řeč dále. Menšího rozsahu byl například cyklus Beethovenových symfonií v podání České filharmonie, Smetanův jubilejní rok, cyklus německé komorní hudby, oslavy 20. výročí úmrtí Františka Ondříčka či výstava k 50. výročí Českého kvarteta.

Dopis z 19. prosince 1939 zaslalo Šourkovi ředitelství Národního divadla. Kvůli Talichově penzi prosí Šourka o vydání písemného dosvědčení, že Václav Talich převzal po Šourkovi v roce 1906 úlohu sbormistra pražského pěveckého sboru Smetana. (Šourek pozici opustil kvůli nástupu na vojnu, Talich ve sboru setrval jeden rok.³⁶) Šourek žádané potvrzení obratem posílá.³⁷

O tom, že byl Šourek veřejností vnímán jako Talichova pravá ruka a přítel, svědčí fakt, že ani Šourek nebyl útoků na Talicha ušetřen.³⁸ V jeho pozůstalosti se dochoval anonymní korespondenční lístek, na jehož rubu byla nalepena karikatura – postava dirigujícího Talicha, ovšem s hlavou Oty Horákové, sólistky Národního divadla. Nad postavou byl text „Ota Horáková diriguje operu N. D.“, pod obrázkem potom „Nevěříte? – Zeptejte se pana Talicha a zaměstnanců.“ Pod titulkem byl dopsán již strojopisně text odesílatele – „kritiku a příteli, tohle Vám nevadí?“³⁹ Lístek byl podepsán „Taky inteligent“ a zaslán na adresu redakce Venkova. Pisatel narážel na vztah talentované sopranistky s Talichem.

V Šourkově pozůstalosti se zachovala datovaná Šourkova rukopisná poznámka. Zachycuje události z dopoledne 19. února 1940, kdy se diskuse mezi Šourkem, Talichem a Otakarem Nebuškou ohledně podílu české tvorby na repertoáru opery Národního divadla vyostřila a Talich, zřejmě rozhořčen, odešel bez pozdravu. Šourek s Nebuškou soudí, že je v poslední době česká tvorba opomíjena a že před veřejností nese odpovědnost Talich. Ten se hájí tím, že rozhoduje spíše administrativní správa opery. Následující odpoledne pak Talich zaslal Šourkovi průklep dopisu, který zřejmě pod vlivem rozčilení z debaty adresoval ředitelství Národního divadla.⁴⁰ Tento Talichův průklep si Šourek uchoval také. Zdá se, že argumenty

³⁴ Viz Milan KUNA: *Český hudební život za nacistické okupace*, Praha 1966, s. 71.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Pro více informací viz první část této studie, *Hudební věda* 49 (2012), č. 3, s. 303.

³⁷ Otakar Šourek: ředitelství Národního divadla, Praha, 21. 12. 1939.

³⁸ Literaturu k těmto útokům viz pozn. 6.

³⁹ Anonym: Otakar Šourek, Praha, 22. 1. 1940.

⁴⁰ Ředitelem byl od srpna 1939 Karel Neumann.

přátel o nedostatku české tvorby Talicha přece jen přesvědčily a že uznal jejich pravdivost. Řediteli napsal:

„Byl jsem v poslední době z kruhů svých přátel upozorněn na nedostatky, jaké se jeví v sestavování repertoaru opery [...] a byl jsem ovšem za tyto nepopíratelné nedostatky činěně osobně zodpovědným.“⁴¹

Talich se brání tím, že problém je na straně administrativy, a to především v oblasti distribuce a udržování děl a v provozovacím plánu. Nastiňuje svůj pohled na rozdělení operní literatury – dělí ji na díla základní hodnoty, díla nesporné hodnoty, díla dosud neprobojovaná a díla spíše zábavního charakteru. Jako příklady jednotlivých typů jmenuje opery Smetanovy, Dvořákovy či Fibichovy pro kategorii první. Jako díla, jež je nutno nejprve probojovat, pak hlavně díla Janáčkova:

„Pokud nebude probojován v N. D. Janáček, potud nemáme pevný základ pro postup do současnosti a budoucnosti.“⁴²

Podobně hodnotí Talich význam Janáčkova díla pro současnou hudbu o několik měsíců později v rozhovoru pro Národní politiku:

„Dokud obecenstvu nebude přiblížen Janáček, nemá novější česká tvorba naděje na správné ocenění veřejností.“⁴³

Český hudební máj

Rok 1940 se nesl ve znamení monumentálního hudebního festivalu Český hudební máj. Akce se konala pod záštitou ministra školství a národní osvěty Jana Kaprasy, čestnými předsedy byl i Josef Nebeský (vedoucí představitel Národního souručenství) a Josef Bohuslav Foerster.⁴⁴ Český hudební máj byla hudební událost obrovského rozsahu, celkem se v rámci Máje uskutečnilo 2346 koncertů, přednášek a dalších akcí po celých Čechách a Moravě,⁴⁵ festival „vyzněl svým rozsahem a výsledky v jedinečnou manifestaci lásky národa k naší hudbě a písni“.⁴⁶ Akce byla organizována a koordinována Kulturní radou Národního souručenství, která spolupracovala s Československým rozhlasem, Národním divadlem, Pěveckou obcí českou, Ústavem pro lidovou píseň, Syndikátem českých spisovatelů a s mnoha dalšími organizacemi. V rámci 9. sekce Kulturní rady byl vytvořen pracovní výbor, jemuž předsedal Otakar Šourek, dalšími členy byli Antonín Brousil, Silvestr Hippmann, Emil Axman, Jan Bartoš, Václav Mikota a další.⁴⁷ Výtvarník František Muzika vytvořil pro Máj plakát, spolupráce s denním

⁴¹ Václav Talich: [Karel Neumann], 19. 2. 1940.

⁴² Tamtéž.

⁴³ fbš [František Bartoš]: *Rozhovor s prof. Talichem o jeho nových úkolech*, Národní politika (8. 9. 1940), s. 10. Viz též Milan KUNA (ed.): *Václav Talich. Úvahy, projevy a stati*, Okresní muzeum v Berouně, Beroun 1983, s. 67.

⁴⁴ Srov. *Český hudební máj v Praze. Kalendárium podniků ve velké Praze*, Kulturní rada, Praha 1940, s. 3.

⁴⁵ Srov. Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 45.

⁴⁶ Tamtéž, s. 44.

⁴⁷ LA PNP, Fond Kulturní rada Národního souručenství, Protokol o schůzi IX. sekce konané dne 6. 2. 1940, s. 3.

tiskem byla velmi intenzivní, při této příležitosti vyšlo mnoho publikací a prospektů.⁴⁸ Součástí Máje se stalo i otevření pěti pražských výstav – v Národním muzeu to byly *Česká píseň lidová* a *Česká hudba 18. a 19. století*, v Knihovně hlavního města Prahy *Technická zařízení a metody hudební reprodukce* a *Život a dílo Antonína Dvořáka* a ve Smetanově muzeu *Výstava památek na Bedřicha Smetanu*.

Oba přátelé byli do průběhu festivalu velmi zainteresováni. V Praze proběhlo celkem 31 velkých hudebních podniků – 7 orchestrálních, 3 komorní, 9 sborových, 6 chrámových a 6 operních.⁴⁹ Talich dirigoval všechny operní či koncertní akce, které se odehrály v Národním divadle: 2. května to bylo představení Dvořákova *Jakobína*; 8. května dirigoval Talich operu *V studni* Viléma Blodka, která byla doplněna koncertem ze Smetanových skladeb; 11. května přenášel rozhlas Smetanovu *Mou vlast* v podání Talicha a České filharmonie; 12. května vysílal rozhlas 2. dějství Smetanovy opery *Libuše* pod Talichovou taktovkou; 15. května se konal v Národním divadle koncert ze skladeb Antonína Dvořáka,⁵⁰ Talich řídil, stejně jako v případě koncertu ze skladeb Smetanových, Českou filharmonii posílenou o hráče rozhlasového orchestru; 18. května se uskutečnilo v rámci festivalu představení Janáčkovy opery *Káťa Kabanová*; 20. května potom Smetanovy *Prodané nevěsty*; 28. května provedl Talich Fibichovu *Nevěstu Messinskou*; o den později řídil koncert ze skladeb Josefa Suka a posledním Talichovým počinem v rámci festivalu bylo provedení Smetanova *Tajemství* dne 31. května 1940.

Šouřek se jakožto předseda hudební sekce Kulturní rady a předseda pracovního výboru podílel velkou měrou na organizaci festivalu. Významně spolupracoval na publikaci *Hudba a národ*, kam přispěl několika texty,⁵¹ napsal příručku *Smetanova Má vlast, její vznik a osudy*.⁵² Připravil rovněž čtvrté, rozšířené vydání antologie *Dvořák ve vzpomínkách a dopisech*.⁵³ Český hudební máj, resp. Kulturní rada spolupracovala významně také s Československým rozhlasem (šéfem hudebního odboru byl do roku 1945 Karel Boleslav Jiráček). Rozhlas přinášel pravidelně tzv. Okénka Kulturní rady. Šouřek měl během Hudebního máje tři „okénka“. V březnu to byla přednáška s názvem *Připravujeme Český hudební máj*, v květnu *Květnové mohyly české hudby* a červnu shrnutí událostí *Co nám přinesl hudební máj*?⁵⁴ Rozhlas nabízel z festivalu pravidelné reportáže, byla natočena speciální festivalová znělka.

Ještě během příprav Máje, dne 4. dubna 1940, přijal prezident republiky E. Hácha deputaci představitelů Kulturní rady. Audience se kromě náměstka vedoucího Národního souručenství hraběte Strachwitze, ministra školství a národní osvěty J. Kaprase, předsedy Kulturní rady M. Hýska a dalších činitelů rady zúčast-

⁴⁸ Např. reprezentativní publikace *Máje Hudba a národ*, Václav Mikota (ed.), Svaz knihkupců a nakladatelů, Praha 1940; Jan SEIDL: *Národ v písni*, L. Mazáč, Praha 1940; Mirko OČADLÍK: *Zpěv českého obrození*, Českomoravský kompas, 1940 ad.

⁴⁹ Srov. Kulturní rada při Národním radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 45.

⁵⁰ Zazněly jeho skladby *Karneval*, op. 92, Koncert h moll pro violoncello a orchestr, op. 104 (s Ladislavem Zelenkou) a *Symfonie č. 9* e moll, op. 95.

⁵¹ *Hudba a národ...* (srov. pozn. 48.).

⁵² Otakar ŠOUREK: *Smetanova „Má vlast“: její vznik a osudy*, Topičova edice, Praha [1940].

⁵³ *Dvořák ve vzpomínkách a dopisech*, Otakar Šouřek (ed.), Topičova edice, Praha 1940.

⁵⁴ Srov. Kulturní rada při Národním radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 20–23.

nili také předsedové jednotlivých sekcí rady včetně O. Šourka. Prezident poděkoval za pozvání na podniky festivalu podle svých slov se rád některých, když mu čas dovolil, zúčastnil. Jak se píše v protokolu kanceláře prezidenta republiky, „po rozhovoru setrval pan státní president s členy deputace v srdečném rozhovoru.“⁵⁵

Není divu, že i korespondence obou přátel z tohoto roku je plná Českého máje. V dopise z 5. dubna 1940 si Šourek s hrůzou uvědomuje, že na slavnostním zahajovacím koncertě není jméno Antonína Dvořáka. Píše proto Talichovi:

„Jsem člověk krutě nešťastný a nezešílím-li do května, bude to [...] zázrak. [...] Dvě poslední noci jsem probděl v potu jen proto, že se mi rozleželo, že já, prononcovaný dvořákovec, jsem přispěl k tomu, že Dvořák vypadl ze slavnostního zahajovacího koncertu ČHM.“⁵⁶

Prosí tedy dirigenta, aby vypustil plánovanou skladbu Ostrčilovu a namísto ní dával Dvořákovu ouverturu *Husitskou*; připojuje také program koncertu, jak by si jej představoval. Tak se nakonec stalo. Slavnostní zahájení Českého hudebního máje se konalo 30. dubna ve Smetanově síni Obecního domu. Po předešlé ke Smetanově *Libuši* měl proslov předseda Kulturní rady, literární historik a kritik, Miloslav Hýsek. Následoval Janáčkův *Taras Bulba*, Vycpálkovo *Probuzení*, op. 17, dvě písně pro ženský hlas s orchestrem v podání Oty Horákové, Novákova symfonická báseň *V Tatrách* a na závěr Dvořákova *Husitská*. Ačkoliv v přehledu pražských akcí vydaném Kulturní radou je uveden jako dirigent Václav Talich⁵⁷ (a korespondence se Šourkem dokazuje, že Talich měl skutečně v úmyslu tento koncert dirigovat), Českou filharmonii nakonec dirigoval František Stupka.⁵⁸

Naneštěstí se v době přípravy festivalu rozhořela kampaň proti Talichovi, vedená hlavně na stránkách časopisu *Vlajka*. Především Antonín Novotný kritizoval Talichovu práci v Národním divadle, osočoval ho ze zířnosti, vadilo mu i hromadění funkcí. V listu z 19. dubna ujišťuje Šourek Talicha o své podpoře. Šourek chápe Talichovo rozpoložení, kdy má chuť ukončit svou činnost, na tuto možnost i sám Šourek pomýšlel. Prosí ale Talicha, aby to nečinil před festivalem.

„Řekl's mi, že jsi se už rozhodl (zabolelo mne, že bez úrady s nejlepšími přáteli) a že to učiníš hned. [...] Dnes mi jde hlavně o to, že to chceš udělat před Hudebním májem, bez ohledu na to, jak to s ním dopadne. Není mi naprosto známo, že bys měl důvody být osobně nespokojen s dnešním oficiálním vedením národa. A ten Máj je přece pro veřejnost podnik tohoto vedení, tedy podnik národa, a jeho případný zdar nebo nezdar bude také tak pociťován.“⁵⁹

Šourek má i osobní důvod žádat Talicha, aby s případným odchodem posečkal po ukončení Máje, neboť – jak píše – je to právě on, kdo před veřejností ponese odpovědnost.

⁵⁵ AKPR, D 1837/a.

⁵⁶ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 5. 4. 1940.

⁵⁷ *Český hudební máj v Praze. Kalendárium podniků ve velké Praze*, Kulturní rada, Praha 1940, s. 9.

⁵⁸ Na programu koncertu, který je uložen v archivu České filharmonie, je již F. Stupka uveden jako dirigent večera.

⁵⁹ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 19. 4. 1940; jinou část dopisu, neméně zajímavou, cituje M. KUNA, pozn. 4, s. 732.

Dvořákovy oslavy

Po Českém hudebním máji se mohla česká hudební veřejnost těšit v roce 1941 z další, neméně monumentální kulturní události, a to z oslav Dvořákova jubilejního roku, tedy nedožitých 100. narozenin skladatele.⁶⁰ Podnět k oslavám dal Spolek pro postavení pomníku Mistra Antonína Dvořáka,⁶¹ organizace se ujala Kulturní rada, která zřídila zvláštní pracovní výbor.⁶² Předsedou výboru se stal O. Šourek, místopředsedou potom Richard Stretti.⁶³ Dalšími členy pracovního výboru byli například Jiří Dostál (měl na starost propagaci), K. B. Jirák (rozhlas), V. Mikota (publikace), Jaroslav Mikan (výstavy) či František Krofta (pěvectvo).⁶⁴ Oslavy probíhaly po celý rok, byly rozděleny na oslavy jarní a podzimní. Záštitu nad oslavami převzal prezident Hácha, který se také několika koncertů zúčastnil.

Kulturní rada, resp. její zvláštní pracovní výbor oslavy organizovala a koordinovala, připojit se mohly všechny spolky, města či jiné instituce podle svých možností. Prvního ledna uveřejnil výbor v tisku výzvu, aby se hudební organizace po celém území protektorátu k oslavám připojily. Rada pak vydala programové návrhy pro pořadatele v malých městech a obcích a příručku pro pořadatele oslav,⁶⁵ které přináší seznam Dvořákových skladeb, vhodnou literaturu, rady pro organizátory, programové návrhy ad. Sama rada, resp. pracovní výbor pak byl přímým pořadatelem oslav v Praze a Brně. Dne 16. ledna se konala audience u prezidenta Háchy, na které byl prezident oficiálně požádán, aby nad akcí převzal záštitu. Zároveň mu byl vylíčen program a smysl oslav. Přítomni byli zástupci kulturní rady – M. Hýsek, Teyrovský, O. Šourek, R. Stretti ad.; „předseda hudební sekce Ing. Dr. Šourek podal pak ústně vysvětlení k jednotlivým bodům programu a zodpověděl dotazy pana prezidenta.“⁶⁶

Jarní cyklus byl zahájen 29. března 1941 slavnostním koncertem ve Smetanově síni za účasti prezidenta a celé vlády protektorátu. Českou filharmonii vedl Václav Talich, spolupracoval Český pěvecký sbor, pěvci Marie Podvalová a Jan Konstantin. Večer otevřela Dvořákova ouvertura *Husitská*, op. 67, následoval proslov skladatele J. B. Foerster.⁶⁷ Poté zaznělo Dvořákovo *Te Deum*, op. 103, a Symfonie D dur, op. 60.⁶⁸

Celkem proběhlo od března do června 43 hudebních akcí – mimo jiné 12 koncertů orchestrálních, 6 pěveckých, 7 koncertů komorní hudby a 6 hudby chrámové.⁶⁹

⁶⁰ Pro podrobnější shrnutí této monumentální oslavy zde není prostor, proto zmíníme pouze nejvýznamnější události.

⁶¹ V roce 1944 se spolek přejmenoval na Společnost Antonína Dvořáka.

⁶² Srov. Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 47.

⁶³ Oba byli zároveň zakládajícími členy Společnosti Antonína Dvořáka.

⁶⁴ *Na památku Dvořákova jubilejního roku*, Kulturní rada, Praha 1942, s. 49.

⁶⁵ Např. *Příručka pro ctitele Dvořákova díla a pro pořadatele jeho oslav*, Václav Mikota (red.), Kulturní rada, Praha 1941; *Oslavy Antonína Dvořáka. Programové návrhy pro oslavné večery a koncerty*, Jiří Míšek (red.), Kulturní rada, Praha 1941.

⁶⁶ AKPR, složka D 00295/41.

⁶⁷ Významné projevy, z toho dva Šourkovy (dále např. V. Novák, K. B. Jirák, M. Hýsek ad.), byly později vydány v samostatné publikaci *Na památku Dvořákova jubilejního roku*, Kulturní rada, Praha 1941.

⁶⁸ Celý pražský program jarních oslav viz *Dvořákův jubilejní rok. Pořad podniků ve Velké Praze*, Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro školskou a kulturní práci, Praha 1941.

⁶⁹ Srov. Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 48.

Do tohoto období lze zařadit i nedatovaný dopis Šourkovi. Byl psán Talichem narychlo poté, co Šourka nezastihl telefonicky. Má k Šourkovi dva dotazy, oba se týkají Antonína Dvořáka. Talicha zajímá, zda byly instrumentovány *Moravské dvojzpěvy*, rád by je dával během příštího Máje. Také stále přemýšlí nad možností věnovat Máj Dvořákovi a jeho škole, tedy Josefu Sukovi a Vítězslavu Novákovi, „spokojen by tentokrát byl i Novák, že by se dostal do Máje.“⁷⁰

Talich se oslav zúčastnil cyklem osmi večerů v Národním divadle, jež byly dle původních intencí tematicky spojeny titulem „Dvořák a jeho škola“. Cyklus zahájil Talich Dvořákovým *Requiem* dne 30. dubna (spolu s Českou filharmonií účinkoval Český pěvecký sbor pod vedením Jana Kühna). Druhým večerem bylo provedení Dvořákovy *Rusalky* (3. 5.), dále koncert z Dvořákových skladeb (7. 5.) a provedení *Jakobína* (10. 5.). Dne 15. května pořádal Talich koncert ze skladeb Josefa Suka, na kterém zazněla Serenáda Es dur, op. 6, a symfonie *Asrael*. Šestým Talichovým večerem v Národním divadle bylo provedení Sukovy scénické hudby k Zeyerově činohře *Radúz a Mahulena* o pět dní později, 26. května, pak následoval koncert ze skladeb V. Nováka. Závěrečným večerem Talichova cyklu „Dvořák a jeho škola“ bylo provedení Novákovy opery *Lucerna* 30. května.

Prvního května se konala vzpomínková akce u Dvořákova hrobu na Vyšehradě. V katedrále sv. Petra a Pavla předneslo Pěvecké sdružení moravských učitelů *Requiem* Pavla Křížkovského, po produkci se společnost odebrala ke hrobu, kde byly slavnostně položeny věnce. Otakar Šourek měl proslov a Pěvecké sdružení opět zapělo. Celá událost byla vysílána Československým rozhlasem.⁷¹

Podzimní cyklus byl zahájen 7. září 1941. V 11 hodin se konalo slavnostní shromáždění v Národním divadle. Ve spolupráci s Hlaholem a Českou filharmonií dirigoval Karel Šejna, resp. Václav Smetáček Dvořákovy skladby *Domov můj* a Hymnus *Dědicové Bílé hory*. Mezi jednotlivými skladbami měli proslovy O. Šourek a V. Novák, slavnostního zahájení se zúčastnil prezident Hácha.⁷² Celkem se v rámci podzimního cyklu oslav konalo na 16 hudebních podniků.⁷³

Dne 8. září v 11 hodin dopoledne byla otevřena výstava památek a díla Antonína Dvořáka v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Výstavu uspořádal a katalog sepsal Václav Mikan, správce Muzea Antonína Dvořáka, Dvořákovi dědicové zapůjčili vzácné rukopisy, stejně tak jako pražská konzervatoř a další soukromníci.

Organizátoři oslav spolupracovali také s filmovým týdeníkem Aktualit. Český zvukový týdeník natočil několik záběrů ze slavnosti v Dvořákově rodné Nelahozevsi (7. září), ze slavnosti na pražském Vyšehradě, ze scénického provedení *Slovanských tanců* baletem Zemského divadla v Brně, z koncertu sboru Smetana v Plzni a z koncertu Orchestrálního sdružení. Kulturní rada dala vyrobit u vydavatelství Melantrich busty Antonína Dvořáka a reprodukcí Dvořákova portrétu od Maxe Švabinského. Z prodeje této reprodukce bylo odvedeno 25 000 Kčs ve pro-

⁷⁰ Václav Talich: Otakar Šourek, nedatováno.

⁷¹ Srov. Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 48.

⁷² Viz AKPR, složka D 2815/41.

⁷³ Srov. Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 49.

spěch postavení pomníku Antonína Dvořáka.⁷⁴ Jedna reprodukce s podpisem malíře byla zaslána také prezidentu E. Háchovi.⁷⁵

Václav Talich se aktivně zapojil i do podzimní části oslav: 7. září dirigoval v Národním divadle Dvořákovu operu *Jakobín*,⁷⁶ následujícího dne provedl ve Smetanově síni obě řady *Slovanských tanců*, 26. září dával v Národním divadle Dvořákovy tři *Slovanské rapsodie*, op. 45, 13. října řídil tamtéž *Rusalku* a 21. října se potom konalo představení Dvořákovy *Armidy*, která zazněla ještě 22. listopadu,⁷⁷ kdy byl představení přítomen také prezident Hácha. Ten o přestávce přijal v lóži zástupce Kulturní rady – kromě M. Hýska, ministrů J. Kaprase a Jaroslava Krejčího také O. Šourka.⁷⁸

Otakar Šourek byl jako předseda pracovního výboru jednou z nejdůležitějších postav celých oslav. Byl za průběh oslav zodpovědný, komunikoval s nadřízenými úřady, dokonce se státním prezidentem. Kromě organizace a dalších aktivit v Kulturní radě se oslav účastnil také jako řečník, z korespondence víme, že byl zván jako přednášející o Antonínu Dvořákově po celých Čechách. Při příležitosti 100. výročí Dvořákova narození vyšla také řada publikací o skladateli.⁷⁹ Otakar Šourek publikoval menší monografii Antonín Dvořák,⁸⁰ soubor korespondence Antonín Dvořák přátelům doma⁸¹ a tematické rozborů Dvořákových symfonických skladeb.⁸²

Objevné informace přináší v tomto ohledu Šourkův dopis Talichovi z 8. dubna 1941, který odeslal ze Štěchovic. V listu řeší technické aspekty závěrečného koncertu první poloviny Dvořákových oslav, který se bude konat ve Španělském sále Pražského hradu. Šourek se ptá Talicha, zda je možné, aby se během koncertu před obecenstvem nevyměňovali hráči a pulty, a zda by tedy bylo možné odehrát dechovou serenádu Antonína Dvořáka při plně obsazeném malém orchestru. Pokud by to Talichovi vadilo, bylo by nutné změnit program koncertu. O tom, že Talichovi takoveto uspořádání nevadilo, svědčí to, že program zůstal nezměněn.

Zmiňovaný koncert se odehrál 11. června 1941.⁸³ Organizovat jej začala Kulturní rada, vlastní pořádání pak převzal Hrad. Šourek byl dle zápisu „Pro domo“ prezidentské kanceláře⁸⁴ vybrán pro přípravu koncertu jakožto povolaný odborník,

⁷⁴ Srov. Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro kulturní a školskou práci NS: *Zpráva o činnosti 1939–1942*, Praha 1942, s. 48.

⁷⁵ AKPR, složka D 4325/41.

⁷⁶ Celý pražský program podzimních oslav viz *Dvořákův jubilejní rok. Program oslav v Praze*, Rudolf Hudec (ed.), Kulturní rada při Národní radě české, ústředí pro školskou a kulturní práci, Praha 1941.

⁷⁷ Toto představení nebylo v brožurách vedeno jako součást Dvořákových oslav.

⁷⁸ Viz AKPR, složka D 4767/41.

⁷⁹ Jmenuje namátkou Jan RACEK: *Antonín Dvořák a Morava*, Topičova edice, Praha 1941; Antonín ŠPELDA: *Ant. Dvořák a Plzeň*, Grafické závody Pour, Plzeň 1941; *Osudy Dvořákova díla na Moravě*, Pěveckohudební spolek Dvořák, Zlín 1941; Ota MAŇOUSEK: *Dvořák a Vídeň*, vl. nákladem, Vídeň 1941; Cyril NOVOTNÝ: *Vztahy Ant. Dvořáka ke Kladnu*, Výbor pro Dvořákovy oslavy na Kladně, Kladno 1941 a mnoho dalších.

⁸⁰ Otakar ŠOUREK: *Antonín Dvořák*, HMUB, Praha 1941.

⁸¹ *Antonín Dvořák přátelům doma*, Otakar Šourek (ed.), Melantrich, Praha 1941.

⁸² Otakar ŠOUREK: *Tematické rozborů symfonických skladeb Antonína Dvořáka*, N. Simrock, Lipsko 1941.

⁸³ M. Kuna tento jistě ne bezvýznamný koncert ve své obsáhlé Talichově monografii nezmiňuje, ačkoliv v soupisu skladeb, provedených Talichem, připojeném v závěru publikace, datum uvedeno je. Materiály z AKPR ve své publikaci cituje při jiných příležitostech a je velmi nepravděpodobné, že by si složky, věnované tomuto koncertu, nevšíml.

⁸⁴ AKPR, složka D 2895/41.

předseda hudební sekce Kulturní rady a znalec Dvořákova díla. Spolu s Talichem navrhl program, napsal rozbor uváděných skladeb, byl přítomen generální zkoušce. Prezidentská kancelář mu posléze poslala písemné poděkování. Koncert byl přenášen Československým rozhlasem, příslušné jednání probíhala s K. B. Jirákem. Poplatek za přenos činil 5000 Kčs, z rozhodnutí prezidenta šly tyto peníze ve prospěch České filharmonie. Vzhledem k tomu, že prezident poskytl filharmonii subvenci ve výši 50 000 Kčs na překlenutí prázdninového období, orchestr se nyní svého honoráře vzdal. Talich byl odměněn honorářem ve výši 5000 Kčs.⁸⁵

Koncert byl zahájen v 18 hodin Dvořákovou Serenádou d moll pro dechové nástroje, violoncello a kontrabas, op. 44, následovala Serenáda E dur pro smyčcové nástroje, op. 22. Po přestávce zazněla *Česká suita*, op. 39. Akce byla neveřejná, pozváno bylo téměř tisíc hostů, pozvání přijalo 744.⁸⁶ Mezi jinými se koncertu zúčastnili říšský protektor Konstantin von Neurath s chotí, generál branné moci Erich Friderici, samozřejmě prezident Emil Hácha, dále řada vedoucích činitelů říšské správy, protektorátní úředníci, příslušníci české umělecké a vědecké elity, obchodníci ad. Na konci prvé části koncertu dal prezident podat Talichovi a České filharmonii věnce se stuhami. Tisková zpráva byla na žádost úřadu říšského protektora doplněna o větu, že o přestávce přijal říšský protektor dirigenta Talicha a delší dobu s ním rozmlouval.⁸⁷ Z této žádosti je evidentní, jak důležitý byl pro říšského protektora postoj Václava Talicha. Většina denního tisku převzala tuto tiskovou zprávu bez větších změn.⁸⁸ Sám Šourek o koncertu referoval v novinách *Venkov* tři dny poté. V úvodu recenze vyzdvihuje roli prezidenta Háchy, zdůrazňuje, že koncert je součástí Dvořákových oslav. O složení publika se nezmiňuje, chválí Talichovo podání i hru jednotlivých hráčů. Článek zakončuje slovy:

„Celý koncert byl tak ve znamení velkého českého umění tvůrčího i výkonného a jejich spojením působil na vděčné posluchačstvo povznášejícím dojmem nejčistší české hudebnosti.“⁸⁹

„...ani za fajfku tabáku.“

I v dalších letech se samozřejmě konala celá řada hudebních akcí, žádná však nedosahovala takové šíře a intenzity jako Hudební máj a Dvořákův jubilejní rok. I tak ale uspořádal Talich v roce 1943 tři koncerty České filharmonie na půdě Národního divadla. Hned na prvním z nich, dne 8. května, provedl kromě Dvořákovy Symfonie č. 9 a Smetanova *Pražského karnevalu* dvě české novinky – Concerto grosso Pavla Bořkovce a *Mládí* K. B. Jiráka. Šourek hodnotí provedení skladeb v dopise Talichovi, který napsal pod dojmem koncertu hned následující den:

⁸⁵ AKPR, složka D 2690/41.

⁸⁶ AKPR, složka D 2828/41.

⁸⁷ AKPR, složka D 2547/41.

⁸⁸ fbš.: *Koncert na paměť A. Dvořáka na Hradě pražském*, Národní politika (13. 6. 1941), s. 3; ČTK: *Dvořákův koncert na pražském Hradě*, České slovo (13. 6. 1941), s. 3; čt: *Koncert na pražském Hradě za účasti říšského protektora*, A-Zet (13. 6. 1941), s. [1] ad.

⁸⁹ Otakar ŠOUREK: *Dvořákovy serenády na pražském Hradě*, Venkov (14. 6. 1941), s. 6.

„Drahý Václave, znáš mne dobře, že mi chybí smysl pro patetičnost a vzlet myšlenek, a spokoj se tedy tím, když Ti řeknu, že to bylo včera všechno velmi krásné, že jsi prosadil dvě vážné novinky způsobem jinak u nás neobvyklým, především ale že jsi na Dvořákově e-molce objevil nové krásy i tomu, kdo si myslil, že ji dobře zná.“⁹⁰

Druhou část dopisu, stejně jímavě napsanou, v níž Šourek popisuje sílu, jakou Talichovo provedení působilo na posluchače, cituje ve své monografii již M. Kuna, odkazují zde tedy na něj.⁹¹

Otakar Šourek přednáší v rozhlasu, 1943 (č. př. 88/98)

⁹⁰ Otakar Šourek: Václav Talich, [Praha], 9. 5. 1943, podtrhl OŠ.

⁹¹ KUNA, pozn. 4, s. 834–835; uvádí ale chybné datum dopisu 9. 4. 1943.

V červnu 1943 byl Šourek plně zabrán do přípravy publikace o Václavu Talichovi.⁹² Do sborníku přispěli vedle samotného Talicha a Šourka také Jiří Dostál, Hubert Doležil, Stanislav Novák, Zdeněk Němec, Karel Šrom, Jaroslav Krombholc, Pavel Bořkovec, František Bartoš, A. M. Brousil a Václav Dobiáš. Celestyn Rypl,⁹³ vysoce postavený úředník Ministerstva školství a národní osvěty, však požadoval, aby z publikace bylo vypuštěno jméno Bohuslava Martinů. To Šourek považoval za vyloučené. „Mám však vypuštění takové ‚Julietty‘ za nemožné.“⁹⁴ Tvorby Martinů si cenil. Ihned po pražské premiéře Martinů opery *Julietta* v březnu 1938 dílo hodnotil jako „z nejodvážnějších, nejosobitějších a nejpůsobivějších operních výtvorů poslední doby“; Martinů opět ukázal, že „jest neochvějně důsledný ve snaze nejít v operní tvorbě vyježděnými cestami, nýbrž hledati si pro ni nový, osobitý styl.“⁹⁵ S Martinů byl Šourek v kontaktu,⁹⁶ Martinů si Šourka nepochybně vážil, několikrát se na něj obrátil s prosbou o pomoc a Šourek mu, pokud to bylo v jeho silách, vždy vyšel vstříc. V dopise z 16. června proto Šourek žádá Talicha o pomoc v této záležitosti:

„Rypl na Tebe hodně dá a tak mám za jisté, že – zazvoníš-li naň laskavě a řekneš-li mu, aby to v chystané publikaci nechal, udělá to.“⁹⁷

Václav Talich buď prosbě nevyhověl, nebo ani jeho přímluva nepomohla – v soupisu scénických děl provedených Talichem v Národním divadle *Julietta* a jméno Martinů vůbec chybí.⁹⁸ Šourek zároveň prosí Talicha o další laskavost. Rád by, aby Kulturní rada byla označena jako spolupředatelka sukovských koncertů, které byly plánovány pro příští sezonu s Českou filharmonií. Šourek má nepochybně na mysli cyklus čtyř koncertů na počest Josefa Suka k jeho nedožitým sedmdesátým narozeninám (27. 2., 23. 3., 19. 4. a 5. 5. 1944). Všechny koncerty odehrála Česká filharmonie za řízení Václava Talicha.⁹⁹

I další dochovaný dopis, zaslaný Talichovi o měsíc později, se nese v pracovním duchu a je věnován dalším detailům chystaného sborníku.¹⁰⁰ Talich do něj sám přispěl třemi, resp. pěti již dříve publikovanými texty: *Několik poznámek k mé činnosti v České filharmonii i jinde* (Lidové noviny, 28. 12. 1930), *Má vlast* (Tribuna, 9. 4. 1924, při příležitosti slavnostního provedení Smetanova cyklu ke 100. výročí narození skladatele) a triptych statí *Třikrát o Sukovi – Josefa Suka Zrání* (Hudební revue, 30. 10. 1918, k premiéře díla), *Suk – odmítající* (Lidové noviny, 4. 1. 1934, k 60. výročí Sukova narození), *Suk dávající* (Lidové noviny, 2. 6. 1935, po Sukově smrti). Šourek podle dopisu ví, že Talich bude v Praze, a prosí ho o brzké setkání. Rád by probral, zda nechat Talichovy příspěvky bez jakéhokoliv zásahu, či zda je opatřit redakční poznámkou. V závěru dopisu se

⁹² Václav Talich. *Soubor statí o životě a práci*, Otakar Šourek (ed.), HMUB, Praha 1943.

⁹³ V Šourkově pozůstalosti se zachovaly dva dopisy C. Rypla, ve kterých zasílá svůj umělecký profil a klavírní výtah *Symfonia ruris*.

⁹⁴ Otakar Šourek: Václav Talich, 16. 6. 1943.

⁹⁵ Otakar Šourek: *Velký večer české opery. Bohdan [sic!] Martinů: Julietta*, Venkov (18. 3. 1938), s. 7.

⁹⁶ V Šourkově pozůstalosti se zachovalo 20 dopisů Bohuslava Martinů z let 1930–1955. Martinů prosil Šourka několikrát o pomoc nejen ve svých záležitostech, ale i ve věci získání stipendia pro Vítězslava Kaprálovou.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Václav Talich tuto operu premiéroval v Národním divadle 16. března 1938.

⁹⁹ Viz např. Václav Talich. *Úvahy, projevy a statí...* (pozn. 43), s. 97.

¹⁰⁰ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 16. 7. 1943.

ptá, jak Talich tráví léto; on sám pojedje na Žambersko, odkud pochází rodina jeho ženy. Jednotlivé texty sborníku nakonec byly opatřeny redakční poznámkou, stručně vysvětlující okolnosti jejich vzniku.

Listopad roku 1944 nebyl pro oba přátele příliš vydařený. Talich byl indisponován, jeho zdravotní stav se však zlepšil. Rovněž Šourkovu dceru i manželku postihla nemoc, a tak neměl Šourek pro péči o nemocné i domácnost („koukal bys jak umím stlát postele, nosit ze sklepa koks a pod.“) čas téměř na nic jiného. Musel ale také odpovídat na dotazy přátel a známých, jak se daří Talichovi:

„ježto každý si netroufal volat k Vám [...], netrhl se telefon u nás (nejčastěji Bořkovicův). Div že nechtěli, aby byly každodenní bulletiny v novinách.“

V závěru dopisu dává Šourek Talichovi radu:

„Já sám teď jen prosím Boha, abych si také nelehl. Jó, ta šedesátka je přece jen ošemetná věc a člověk při ní nesmí vejskat. Hlavní je klid a pomalu dýchat. Až vstaneš, řiď se také podle tohoto přísloví. Jinak je všechno na nejlepší cestě, i když je ta cesta hrbolatá a nedá se po ní utíkat.“¹⁰¹

Pozdrav k Vánocům posílá Talich Šourkovi ještě z léčebného pobytu v Chocni, kde se zdrží až do Silvestra:

„Dokončuji zde léčbu. Daří se mi už dobře, jen něco málo jsem ještě porouchal a za trest tu musím zůstat až do silvestra.“¹⁰²

Tragédie postihla Šourka již o pár dní později. Dne 18. listopadu zemřela jeho milovaná žena Olga,¹⁰³ která stála věrně po jeho boku již od roku 1909. Jako mnoho přátel a známých, snaží se i Talich zmírnit Šourkův žal několika vroucnými řádky podpory:

„Moudré vědomí neobyčejně šťastně prožitého manželství přenese Tě přes okamžitou palčivost rány osudu, jež nebylo lze změnit a dá Ti jistě poněkud melancholicky zladěnou sílu k tomu, co je dosud před Tebou a před námi všemi.“¹⁰⁴

O křivdě, která se Talichovi udála po konci války, bylo již napsáno dost a není naším cílem události zde popisovat.¹⁰⁵ Talich byl obviněn z kolaborace s nacisty, 21. května 1945 byl zatčen a několik týdnů držen v pankrácké věznici. Propuštěn byl až na konci června. V Talichově pozůstalosti se dochovaly dva dopisy, ve kterých Šourek reaguje na útrapy, jimiž Talich musel projít. Dne 3. července, tedy několik dní po jeho propuštění, Talichovi píše tyto povzbuzující řádky:

„Drahý Václave,
znáš mne dobře, abys věděl, že neumím překypovat slovními výrazy citu, a postačí Ti tedy snad, když Tě ujistím svojí upřímnou radostí nad tím, že jsi zase doma. Jsem tomu z duše rád jen pro Tebe a za Tebe: že už tělesně netrpíš. Sám pro sebe budu mít radost, až budeš zase v práci. Neboť že se k ní opět dostaneš a že si v ní pořádně ‚zařadíš‘, v to věřím jako v málo co. Prozatím se k tomu jak

¹⁰¹ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 12. 11. 1943.

¹⁰² Václav Talich: Otakar Šourek, Chocně, 22. 12. 1943.

¹⁰³ Rozená Nossbergová, narozena 1887 v Mělníku.

¹⁰⁴ Václav Talich: Otakar Šourek, 21. 11. 1944.

¹⁰⁵ Viz pozn. 6.

se patří zotavuj, na těle i na duchu. A až někoho z cizích u sebe sneseš, dej mi vědět. Přijdu a těším se na to.

Zdraví a líbá Tě

Tvůj Ota“¹⁰⁶

V závěru dopisu ještě Šourek připojuje poznámku: kdyby Talich potřeboval nějaké svědectví, Šůra¹⁰⁷ je ochoten dle pravdy jej podat. Sám Šourek podal svědectví ve prospěch předsedy Kulturní rady M. Hýska.¹⁰⁸ V Šourkově pozůstalosti se dochoval velice zajímavý text, koncipovaný s největší pravděpodobností jako obhajoba vlastních aktivit za nacistické okupace, nadepsaný „Moje veřejná činnost v letech 1939–1945.“ Na čtyřech strojopisných stranách shrnuje svou činnost veřejnou, organizační i publikační. Celý text koncipuje jako obhajobu, vyzdvihuje kladné stránky svých aktivit a nezmiňuje nutnou spolupráci s protektorátní vládou ani kompromisy, ke kterým se za dobu okupace určitě musel uchýlovat. Je zjevné, že po obvinění Václava Talicha si ani Šourek nemohl být jist, zda jej něco podobného nepotká.

Druhý dopis odeslal Šourek 23. prosince 1945. Reaguje v něm na text Antonína Zápotockého, který vyšel o tři dny dříve pod názvem *O národní cti* v deníku Práce. Zápotocký v článku viní Talicha ze slabého charakteru, který mu dovolil dát svůj talent do služeb nacistů, čímž se provinil proti národu.

„Pan Talich jasně prokázal, že nemá dostatek pevného charakteru a že jeho národní čest a hrdost nestála ani za fajfku tabáku.“¹⁰⁹

Zápotocký tedy neuznává výrok čestného soudu, který Talicha očisťuje od všech proti němu vznesených obvinění. Šourek je naproti tomu přesvědčen, že

„to, co se právě stalo, Ti u veliké většiny národa spíše prospěje, než aby Ti to ublížilo. Je to prostě bumerang tak jedinečně nehorázný, že nemůže než se vrátit a důkladně praštit toho, kdo jej hodil. Bohužel, nebude se za to stydět jen on, nýbrž i mnoho jiných, pokud si to dají líbit a pořádně se už neozvou, bez ohledu na vysoké funkce, o jaké přitom jde.“

Šourek soudí, že lži a urážky, jichž se dostalo Talichovi, jsou urážkou celého kulturního světa, neboť „to jsme přece dělali my všichni [...] a bylo to v zájmu národa.“ Šourek má za to, že nejvíce se Zápotocký bojí, aby z celé aféry Talich nevyšel jako mučedník. V závěru dopisu přeje Talichovi k Vánocům,

„abys ve dnech, kdy se volá ‚pokoj lidem dobré vůle‘, cítil pokoj ve svém srdci, nemyslíl na zlé a prožíval svátky mezi svými u vědomí, že je mnoho těch, kteří s Tebou cítí a nepřestávají Tě mít rádi.“¹¹⁰

Talich reaguje na Šourkův povzbuzující list téměř okamžitě. Odpověď posílá Šourkovi z Berouna.¹¹¹ List je psán na hlavičkovém papíru Národního divadla, hla-

¹⁰⁶ Otakar Šourek: Václav Talich, [Praha], 3. 7. 1945.

¹⁰⁷ Totožnost muže jménem Šůra se mi nepodařilo dohledat.

¹⁰⁸ Viz Otakar Šourek: Miloslav Hýsek, 15. 4. 1947 a Otakar Šourek: Mimořádný lidový soud v Praze, 15. 4. 1947.

¹⁰⁹ Antonín Zápotocký: *O národní cti. Pro bezohledné provedení očisty*, Práce (20. 12. 1945), s. 1 a 2.

¹¹⁰ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 23. 12. 1945.

¹¹¹ Václav Talich: Otakar Šourek, Beroun, 29. 12. 1945.

vička je ovšem Talichem přeškrtnuta – smutně to vystihuje jeho situaci. Dopis v téměř plném znění cituje Milan Kuna.¹¹² Talich se v listu rozhořčuje nad Zápotockého útokem, vyjmenovává, čím vším si musel projít, aby byl ve finále zbaven všech obvinění.

„Zdá se však, že je tu kdosi, kdo se nechce s tímto výsledkem, který pro něj znamená porážku a hanbu, jež chystal mně, smířit [...] Je přece jasno, že Zápotocký nemluví za sebe. [...] Celou tu frazeologii znám přece víc než dobře odjinud.“

Zda měl Talich na mysli Zdeňka Nejedlého, který se k Talichovi později stavěl negativně, nelze s určitostí říci. Dopis pokračuje:

„To přece nejde, aby se nám takových totalitních a novoevropských manýr dostalo do vínku při zakládání nového života, jinak by se mohlo přihodit, že bychom umělecké spory a názorové různosti řešili za účasti policie.“¹¹³

Poslední věty téměř jasnoviděcky vystihují společensko-politický vývoj, který nastal již o pár let později.

Dopis žurnalisty Edvarda Valenty Otakaru Šourkovi dle svého obsahu spadá do brzké poválečné doby. Šourek si jej založil ke korespondenci s Talichem, kterého se týká. Pisatel, v té době redaktor Svobodných novin, žádá Šourka, aby pro první číslo obnoveného časopisu Přítomnost napsal článek o Talichovi, který by shrnoval pravdivý průběh Talichovy kauzy. Valenta spolu s Ferdinandem Peroutkou soudí, že „v pozadí stála hlavně paní Patzaková.“¹¹⁴ Místo Přítomnosti založili výše zmiňovaní novináři periodikum Dnešek, Šourkův text v něm ale bohužel nevyšel. Přišli jsme tím o možnost dozvědět se průběh Talichovy aféry z úst jeho nejbližšího přítele.

Po dvouleté odlce se v korespondenci nachází až dopis z února 1948, kterým Talich jen stručně děkuje Šourkovi za zapůjčené rádio.¹¹⁵ Dne 26. května 1948 pak zasílá Šourek Talichovi gratulaci k 65. narozeninám. V úvodu se omlouvá, že píše trochu neosobně na stroji, je unaven po dvou sokolských schůzích (Šourek byl předsedou hudební komise České obce sokolské). Posílá také pozdravy od rodiny, sám do společnosti příliš nechodí, Praha se „stále tak plní lidstvem, že tu není hezké pobývat“, Šourek má také „důvody ukazovat naší hudebnické společnosti tak trochu záda“,¹¹⁶ a proto často jezdí do Štěchovic. Nicméně v Brně viděl provedení Janáčkovy *Lišky Bystroušky* a chystá se na „Talichovu“ *Věc Makropulos*.¹¹⁷

Na začátku října 1948 posílá Šourek Talichovi dopis, ve kterém děkuje za dříve zaslání blahopřání k narozeninám (tento list však v Šourkově pozůstalosti chybí). Ze Šourkových slov je cítit roztrpčenost nad současnou situací a pocit z neuznání. Václav Talich byl od února 1948 bez zaměstnání. Je jasné, že člověka zvyklého na horečnou činnost musela taková situace frustrovat.

¹¹² Viz pozn. 4, s. 884–885.

¹¹³ Viz pozn. 111.

¹¹⁴ Edvard Valenta: Otakar Šourek, nedatováno.

¹¹⁵ Václav Talich: Otakar Šourek, Praha, 14. 2. 1948.

¹¹⁶ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 26. 5. 1948.

¹¹⁷ O jaké provedení této Janáčkovy opery se jedná, se mi nepodařilo ani v Kunově publikaci ani v archivu pražského Národního divadla dohledat.

„I když jsem však měl upřímnou radost z Tvých řádků, nebyl jsem jimi plně potěšen. Vycítil jsem z nich, že leccím trpíš a já vím, že máš proč. Ale přesto Ti říkám: netrap se tím a pusť to z hlavy. Sám jsem letos musil prožít nehezské odstrčení a dosud leckdo se na mne dívá buď s útrpností nebo s ostychem. A i když vím, že je u nás dvou veliký rozdíl mezi tím, co každý prožíváme, jako je mezi námi nebetýčný rozdíl v tom, co umíme, co jsme v životě udělali a co znamenáme pro kulturní život našeho národa, přece snad Ti smím říci, že je možno se sebe setrást vědomí všech křivd a těšit se vědomím o poctivosti všech životních snah, záměrů a činů i vědomím lásky vlastní rodiny. Vždyť Tebe dokonce i to může klidnit a povznášet, že trpíš jediné proto, že umíš a znamenáš daleko, daleko více než jiní. Zkrátka přecníváš průměr příliš vysoko a to se nemůže potřebovat. A důsledek? Poslouchal jsem onehdy na sjezdu hudebních skladatelů a theoretiků projev pana resortního ministra [Zdeňka Nejedlého] a v něm s úžasem slyšel, že v našem hudebním životě je dnes naprostá spoušť (doslova!), že naše hudební tvorba, reprodukce i věda je nyní docela ve psí a že největší rozpaky mu působí hledat profesory pro Akademii muzických umění! Věřím, ale čím je to vina?

A proto, drahý Václave, příliš se tím netrap, však ještě přijde Tvůj čas, a nemůžeš-li zatím tvořit, jaks byl zvyklý, tvoř jinak. Sám jsi připomněl milého osmdesátníka Hoffmeistra. Pusť z hlavy Bachy, Tannhäusera a Valkýry a piš svoje paměti (vždyť je můžeš i diktovat). Kdo má bohatší zásoby krásných zážitků a vědomostí, než Ty, a kdo by to dovedl povědět moudřeji, s hlubšími postřehy a stylisticky poutavěji! Do té osmdesátky z toho bude několik knih, které budou dalším generacím studnicí vědomostí o pravém, velkém a přitom ryze českém umění. A zeslabí Ti tak pocit zbytečnosti a neužitečnosti.

Tedy navzájem: plivni si také do dlaně a ,jako do skoku‘! Přijedu se brzy o tom přesvědčit.“¹¹⁸

V létě 1949 vydal Šourek další dvořákovský příspěvek – soubor proslovů a článků *Z Dvořákovy cesty za slávou*.¹¹⁹ Výtisk zaslala Hudební matice i Talichovi. V dopise z 15. srpna Talich popisuje, jak mile na něj knížečka zapůsobila. Charakterizuje také Šourkův spisovatelský styl.

„Začal jsem si v té sbírečce listovat a ovanul mne dech Tvého milého stylu, který je věčný – aniž by kdy byl suchopárný, který poučuje s šíří čtenářův obzor – aniž bys kdy měl dojem, že se pisatel na tebe ,vytahuje‘ a chce Ti Bůh ví jak imponovat svými vědomostmi. Tak mě to tak trochu vzpomíná na starého pana Herbena, jenž ti uměl o všem povědět tak nějak srdečně, hřejivě a dobrácky.“

Talich dál pokračuje s chválou Šourkova celoživotního úsilí a bádání o Antónínu Dvořákovi.

„Musí Ti být, chlapče, teple v srdíčku, uvědomíš-li si, že Jsi bez velkého hluku skončil své velké dílo o Dvořákovi a teď brousíš a doplňuješ s pocitem člověka, který vyšplhal na vršek a teď se s ním dívá: spousta nových obzorů se otevírá, ale ty už nežádají prvotní dřiny a jsou spíše požívačnou odměnou za poctivě vykonanou práci...“

¹¹⁸ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 7. 10. 1948.

¹¹⁹ Otakar Šourek: *Z Dvořákovy cesty za slávou. Hrst proslovů a článků*, HMUB, Praha 1949.

Talich zmiňuje další dvořákovské překvapení, které ho nedávno potkalo – po téměř 30 letech slyšel opět Dvořákův Smyčcový sextet A dur, který byl dáván v rozhlasu v interpretaci Zikova kvarteta (Talich jej slyšel naposledy v podání Českého kvarteta). Sextet na Talicha opět udělal obrovský dojem.

„Ježíši Kriste! To je krása. Krása hudebních myšlenek, krása stavby i krása zvuku. Chodil to jistě pán Bůh sám po české zemi, když nám jeho pokorný sluha Dvořák zpíval dílo téhle jakosti, tohoto posvěcení!“

Vzpětí si ale Talich připomíná dávné spory o Dvořáka a rozhořčeně pokračuje:

„A jakého duchovního všiváctví je třeba, aby tyto nesmírné dary nejen zůstaly nepochopeny, ale aby jejich tvůrce byl peskován polointeligentními středoškolskými učiteli. Kdo to tvůrčí bohatství nechápe, ať mi nemluví o kráse nebes, o štíhlosti stromů, o teple českých luhů a hájů, o tiché osamělosti našich řek a potoků, o nedramatické kráse národních písní, ale hlavně ať mi vůbec nemluví o hudbě, jež je jazykem čistých duší. Zdá se, že chudáci, jací jsme, zlobíme se zhloubi na ty, kteří nám ukazují národní bohatství. Inu bodlák, bratře, bodlák!“¹²⁰

Šourek na tak krásný dopis reaguje bezprostředně. Již o dva dny později koncipuje odpověď, kterou posílá do Berouna. V dopisu Talichovi srdečně děkuje za jeho milá slova. Je velmi rád, že se mu jeho „staronová“ knížka líbí, nejvíce jej ale potěšilo přirovnání k Janu Herbenovi, které bere jako vyznamenání. Lichotku Talichovi vrací – „z Tvého dopisu jakoby byl ke mně promlouval T. G. M.“¹²¹

„Nedoporučuje se sedat na dvou židlích, zejména jsou-li od sebe tak vzdáleny jako Praha a Bratislava“

Rok 1949 postavil před Talicha zajímavou výzvu – stát při formování nově vznikající Slovenské filharmonie a zároveň působit na nové generace slovenských hudebníků na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě. Na konci října se hlásí Šourkovi z Berouna, kam na několik dní z Bratislavy zajel. Děkuje Šourkovi za jeho úmysl zúčastnit se zahájení své činnosti v Bratislavě. Dne 27. října bude poprvé veřejně řídit nově vznikající Slovenskou filharmonii, rozšířenou o hráče rozhlasového orchestru. S vlastním orchestrem, který byl stále v komorní sestavě, zahájí sezonu až 18. listopadu. V listu se Šourkovi svěřuje s úvahami o stavu a budoucnosti formující se filharmonie, ale i hudebního života na Slovensku obecně. Jako základ, bez něhož se nelze pohnout z místa, vidí zkvalitnění organizace slovenské konzervatoře tak, aby absolventi postupně rozmnožovali počet hráčů komorního orchestru do plného symfonického obsazení, k čemuž je zase zapotřebí kvalitních pedagogů (jedno jaké národnosti). V závěru dopisu popisuje současnou situaci tohoto orchestru, jehož špatný personální stav je dán třeba i nedostatkem bytů v Bratislavě. Nicméně Talich pracuje urputně dál, „pamětliv toho, že první člověk byl dle Starého zákona stvořen z bláta a sotva si kdo tehdy uvě-

¹²⁰ Václav Talich: Otakar Šourek, [Beroun], 15. 8. 1949.

¹²¹ Otakar Šourek: Václav Talich, 17. 8. 1949.

domil, co se z něj nakonec vyklube za nadutou a domněle vševědoucí potvoru!“, bude „osekávat kamínek po kamínku, řadit je opatrně k sobě“, aby „postavil pevný základ.“¹²²

Dopisy z 50. let jsou plné vzpomínek a hodnocení již téměř uplynulých životů obou mužů. Tyto dopisy patří rozhodně mezi lidsky nejvřelejší z dochované vzájemné korespondence a i po jazykové a stylistické stránce jsou pravými perlami. Talich v 50. letech hodně nahrával, Šourek, ač již v penzi, byl zavalen prací na svých publikacích, přípravou jejich překladů, revizemi a ediční přípravou skladeb nejen Dvořákových, ale i Sukových či Janáčkových.

V roce 1950 pracuje Šourek na druhém vydání publikací *Dvořákovy skladby komorní* a *Z Dvořákovy cesty za slávou*, má na starosti revize některých Dvořákových a Sukových skladeb pro kritické vydání v Orbisu, píše předmluvy k těmto tiskům. Publikoval rovněž 5 textů v časopisech a realizoval 24 přednášek.¹²³ Václav Talich také nelenil – toho roku nahrál orchestrální úpravu druhé věty Čajkovského Smyčcového kvartetu č. 1 D dur, op. 11, a jeho *Písně beze slov*, Bachovu Orchestrální suitu č. 3 D dur, předehru k Mozartově *Figarově svatbě*. Nejvýznamnějším počinem však byla bezesporu nahrávka obou řad Dvořákových *Slovanských tanců*.¹²⁴

Z roku 1950 se dochoval pouze jeden list Talicha Šourkovi. Talicha mrzí, že ačkoliv byl na krátkou dobu v Praze, se Šourkem se nepotkal a „neměl potěšení, pobýt několik okamžiků s Tebou, abych se nadýchal Tvé vzácné mravní spolehlivosti.“¹²⁵ List je reakcí na Šourkův dotaz či komentář k Talichově výše zmíněné nahrávce *Slovanských tanců*, kterou dirigent pořídil s Českou filharmonií ve studiu Domovina ve dnech 6.–8. července toho roku pro Supraphon.¹²⁶ Ačkoliv tuto část dopisu cituje již M. Kuna,¹²⁷ jedná se o natolik zajímavé svědectví Talichova vnímání jedné z nejznámějších Dvořákových skladeb, že tuto pasáž ocitujeme i zde:

„Stavíš mne, můj milý, před těžké rozhodování, mám-li Ti povídat o Slovánských tancích. Přišlo to na mne tak náhle a neočekávaně, že vlastně teprve během loptné práce jsem se zamýšlel a domýšlel. Snažil jsem se, aby mi ‚Tance‘ přestaly být individualistickými tanečními formami a hleděl jsem, aby jejich individuálně odlišení se jevilo řadou variací v objektisujícím kosmickém proudu. Šlo o to zachytit ono přírodní dění, to rytmičké vlnobití či váhání, jehož jsme dětmi, ať hráme, nebo nasloucháme. Snad ono ‚anglické‘ podání tanců bylo vyšňořenější; to dnešní chce být živelnější. V té chvíli nevím, zda úmysl došel splnění. Vůle tu byla...“¹²⁸

¹²² Václav Talich: Otakar Šourek, [Beroun], 24. 10. 1949. Téměř celý dopis cituje Milan Kuna, viz pozn. 4, s. 994–995.

¹²³ Dle Šourkova vlastního výkazu za rok 1950 pro Ústředí vědeckých pracovníků při Československé národní radě badatelské, archiv Akademie věd ČR (dále AV ČR), Fond Ústředí vědeckých pracovníků při Československé národní radě badatelské, inv. č. 4, karton 22.

¹²⁴ Viz KUNA, pozn. 4, s. 1145.

¹²⁵ Václav Talich: Otakar Šourek, 13. 7. 1950. Talich pravděpodobně chybně datoval svůj dopis, ve skutečnosti jej psal 13. září. Je nepravděpodobné, že by Šourek slyšel tance jen pár dní po jejich nahrání. Talichova chybná datace navíc nebyla ojedinělá.

¹²⁶ Viz KUNA, pozn. 4, s. 1145 nebo Václav Talich 1883–1961, *The Dvořák Society*, Graham Slater (ed.), Hampshire 2003, s. 105.

¹²⁷ Viz KUNA, pozn. 4, s. 1007–1008.

¹²⁸ Viz pozn. 125.

Talich bývá považován za nejlepšího interpreta Dvořákovy hudby své doby. *Slovanské tance* provedl poprvé již v roce 1919, od té doby je hrál mnohokrát a jak jeho osobní vztah k nim, tak i způsob jejich interpretace prošly vývojem. Stejně jako v dopise Šouřkovi, pokusil se zachytit tuto změnu v dřívějším vyjádření:

„Kdysi mně bývaly Slovanské tance skutečnými tanci, plesem masa a krve, plesem hmoty, tanci, v nichž jsem shledával [...] prvky jednotlivých slovanských národů, ale toto původní zaujetí ztrácelo postupně na tělesnosti i časnosti, aby se konečně proměnilo v symbol: jejich rytmy nerozechvívaly už tělo, nýbrž duch se vznášel na jejich vlnách, přestaly být subjektem, který nám vyhrával, a proměnily se v hlas ozřejmující, kterak náš lid zpívá a pláče, kterak plesá a dumá, kterak trpí a jak věří.“¹²⁹

„Anglickým podáním“ míní Talich svou první nahrávku obou řad *Slovanských tanců* pro firmu His Master's Voice, která byla pořízena v roce 1936 v Londýně s Českou filharmonií. V závěru dopisu se Talich omlouvá, pokud negratuluje ke správnému datu, nicméně ví, že

„právě v těchto dnech přiklusáš za mnou do té sedmašedesátky a jdu-li trochu pozdě nebo trochu brzo, nehleď na tu vnější nepřesnost a věř, že v staré neporušené oddanosti, která už trvá 44 let, Ti přeji dnes jako včera i jako zítra všechno nejkrásnější, co Ti život může dát.“¹³⁰

Na krásné přání k narozeninám Šouřek zareagoval téměř bezprostředně a již 19. září posílá Talichovi odpověď. Reaguje nejdříve právě na blahopřání, které nepřichází pozdě, ba naopak o pár dní dříve.

„Hochu, sedmašedesát to je bez tří sedmdesát (!) a nad tím už se člověk může zamýšlet, stejně jako nad tou pětačtyřicítkou naší známosti [...] (o rok jsi se spletl, ale i tak mne udivilo, jak to máš v evidenci). Ale nevzdáváme se, vid! I když se stane, že hezká mladá dívka v elektrice s úsměvem nám podstupuje místo... To už ale patří k věci, hlavní je, že sami se ještě cítíme mladými.“

Většinu dopisu ale věnuje Šouřek *Slovanským tancům*. Poměřil délku skladeb na nahrávkách His Master's Voice s nahrávkami novými, „novátorsky“ přitom použil stopky. Zjistil tak, že sedm tanců (především 13., 12., 11. a 5.) hraje nyní Talich „kratčeji“, osm tanců „déle“ (hlavně 6. a 10.). V závěru dopisu Šouřek popisuje včerejší večer v Divadle hudby,¹³¹ kde tyto nové Talichovy nahrávky přehrával a s „radostným uspokojením v duši si uvědomoval ten veliký respekt nejen k Tvému výkonu, ale prostě již k Tvému jménu.“¹³²

Roku 1951 se Talich ve zvýšené míře věnoval nahrávání především Dvořákových skladeb. Kromě suity *Mozartiana*, op. 61 Petra Iljiče Čajkovského a Serenády Es dur, op. 6 Josefa Suka nahrál Dvořákovy symfonické básně na

¹²⁹ Sborník k oslavě stoletých narozenin Antonína Dvořáka 1841–1941, Evropské vydavatelstvo, Praha 1941, s. 19–25. Taktéž in Václav Talich. Úvahy, projevy a stati... (srov. pozn. 43), s. 69.

¹³⁰ Viz pozn. 125, podtrhl V. Talich.

¹³¹ Divadlo hudby v Praze bylo součástí Gramofonových závodů, uvádělo popularizační pořady s reprodokovanou hudbou, mluveným slovem, přednáškou apod. Šouřek zde v 50. letech působil.

¹³² Otakar Šouřek: Václav Talich, 19. 5. 1950.

Erbenovy texty Zlatý kolovrat, op. 109, Holoubek, op. 110 a Polednice, op. 108, předeheru *Othello*, op. 93, Serenádu E dur, op. 22, Klavírní koncert g moll, op. 33, Symfonii č. 8, op. 88, či orchestrální úpravy dvou z Valčíků, op. 54. Ani Šourek nezahlélel. Revidoval a k tisku připravil například klavírní výtahy Dvořákových oper *Jakobín a Čert a Káča*, předmluvou opatřil Dvořákovy *Večerní písně*, *Armidu* či Kovařovicovu operu *Na Starém bělidle*. Spolu s Jaroslavem Šedou sestavil publikaci *Antonín Dvořák, klasik české národní hudby 1841–1904* (obsahuje soupis děl a seznam Dvořákových skladeb na gramofonových deskách), vydal útlou knížečku *Antonín Dvořák a jeho Rusalka*.¹³³

Svou velkou zaměstnanost zmiňuje Šourek i v dopise Talichovi z 27. července 1952. Talich se mu již delší dobu neozval, ale i tak je s ním Šourek ve styku, a to prostřednictvím nahrávek, které pouštěl během svých relací v Divadle hudby, jež trvaly až do 30. června. Nahrávky totiž velmi často řídil právě Talich.

„A jak to řídil! To byla krása! ‚Vodníka‘ jsem už znal, ale ten ‚Zlatý kolovrat‘, ta ‚Polednice‘ a ten ‚Holoubek‘, a zase ‚Othello‘, ‚Karneval‘ a ‚Novosvětská‘,¹³⁴ to bylo pošušňáníčko, při němž jsem neodolal, abych posluchačům řekl, že to řídí ‚náš největší dirigent‘ Václav Talich.“

Šourek velmi oceňuje přínos gramofonových desek, které zachovají Talichovo umění pro budoucnost, protože nyní si bude moci každý porovnat Talichovo umění „také s postojem našeho nejvyššího pána přes kulturu, který právě teď nám na úrovni opery v Národním divadle názorně ukazuje, ‚jak se to dělá‘!“ Šourek se Talichovi svěruje, že pan ministr, tedy Zdeněk Nejedlý, „kde může mne ve svých projevech setře“,¹³⁵ stejně tak generální tajemník Svazu československých skladatelů Miroslav Barvík.¹³⁶ Zároveň ale Ministerstvo informací po něm stále něco žádá, objednálo si u něj Dvořáka pro anglické a francouzské vydání,¹³⁷ Orbis počítá s novým vydáním Šourkových knih, je vyzýván k revizi Dvořákových skladeb, spolupracuje s Gramofonovými závody v Divadle hudby atp. V závěru dopisu popisuje rodinné problémy, dcera Olga má na starosti nemocnou starou tchyni, a tak Šourek příliš klidu na práci nemá. Na Talicha si ale samozřejmě, až bude v Praze, čas rád kdykoliv udělá.

Talich odepsal pravděpodobně až v polovině října toho roku a uvědomuje si dlouhou časovou prodlevu své reakce. Dopis, který Šourkovi přišel 15. října (dle Šourkova vpisku), je plný jímavého hodnocení a vypovídá mnoho o Talichově duševním rozpoložení v té době. Pro krásu jeho slov a lapidární shrnutí dosavadního života obou mužů jej zde i přes jeho délku cituji celý.

„Můj milý Oto,
zle se asi kaboníš a snad jsi mě vyškrtl ze svého srdce pro mé zarputilé mlčení. Právem i neprávem. Vždyť – věř mi – od Tvého dopisu nemine skoro dne, abych si Tě nevzpomněl, ale sednout a napsat – to je ovšem jiná! A vidíš, konečně

¹³³ Otakar ŠOUREK: *Antonín Dvořák a jeho Rusalka*, Osvěta, Praha 1951.

¹³⁴ *Vodníka* a *Novosvětskou symfonii* nahrál Talich již v roce 1949, zbylé skladby v roce 1951; M. KUNA ve své publikaci (viz pozn. 4) mylně uvádí jako datum vzniku nahrávky *Karnevalu* rok 1952.

¹³⁵ Otakar Šourek: Václav Talich, 27. 7. 1951.

¹³⁶ Barvík byl generálním tajemníkem Svazu do roku 1953.

¹³⁷ Otakar ŠOUREK: *Antonín Dvořák. Vie et oeuvre*, Orbis, Praha 1952; TÝŽ: *Antonín Dvořák. His Life and Works*, Orbis, Praha 1952.

sedím a píšu. Souhlasím s Tebou úplně, že bychom našim vzájemným stykům měli dát nějaký pevnější základ a snad i řád, poněvadž svět kolem naší generace se nebezpečně úží a někdy si připadám jako ztroskotanec křečovité objímající vrchol stromu, který osaměle ční na pahorku, obklíčeném ze všech stran stoupající povodní. Vždyť sakra jsme žili krásný a bohatý život. Poznali jsme výši N. D. za Kovařovice, poznali jsme mužnou romantičnost českého kvarteta, slychali jsme Destinovou, Buriána, Ondříčka i mladého Kubelíka, tvořili se ČF, energicky se hlásil k životu „Manes“, burcoval Šalda, burcoval Masaryk, bylo vzrušení kolem všeobecného hlasovacího práva, byla radost a opojení z vlastního státu, rozsvítily se věčně zhaslé Hradčany, pili jsme, milovali jsme, nadávali i chválili a to ne individuálně, ale hezky v chumlu. Tolik nás chlapče bylo, že na každé skoro pražské ulici, v každém předměstí jsi mohl potkat kamaráda, spolubojovníka, bratra – a teď se ploužíš prázdnotou ulicí, kamarádi pomřeli, vítá tě nějaká ta vojenská masovka, ale staré nohy se pod tebou podvracejí, nestačíš už tomu závrtnému rytmu dnešního člověka a toužíš po zbytku svých přátel, po tichu, které bys zaplnil svou smutnou melancholií. Věš, hochu, až teď po dvacátém přijedu do Prahy, jistě tě vyhledám a pokusíme se o nějaký ten dvojzpěv.

Dal jsem se teď do přípravy Dvořákova koncertu: husitská, 2 slovanské tance, symfonie d moll. Byla to dřina vskutku nadlidská. Teď už jsem spokojen: buďto vskutku ten soubor hraje lépe – anebo já jsem ztratil posloucháním nedobrého hraní absolutnost měřítka. V pondělí práci odevzdám. Smím ovšem veřejně hrát jenom na Slovensku. Chtěli v Plzni, kde se loučí Císař se svojí dlouholetou a plodnou činností, abych jeden z koncertů Č. F. řídil já, ale ministerstvo školství a umění moji účast odmítlo. Což je ovšem zcela v pořádku, poněvadž kde se hájí princip rovnosti směrem dolů, tam vskutku nemám co pohledávat, nechci-li porušit tu pěkně ošetřenou zahrádku, kde se v dojemavě svorné harmonii k sobě tulí stromček s dovolenou výškou 120 cm kus...

Měli jste nějakou schůzi na rozhodnou se společností pro postavení druhého N. D. Byl jsem bombardován výzvami zúčastnit se jí, ale tehdy už jsem blahodárně působil zde a nedoporučuje se sedat na dvou židlích, zejména jsou-li od sebe tak vzdáleny jako Praha a Bratislava. To už raději za dobrý týden si vyhledáme v Praze pěknou židličku a sedneme si v družném hovoru na ni oba...

Buď zdrav! Líbá Tě,

Václav¹³⁸

Zmiňovaný koncert z Dvořákových skladeb se odehrál v Bratislavě právě tehdy, když Šourek obdržel dopis, tedy 15. října 1951. Zazněly na něm *Slovanské tance* č. 2 a č. 3 z op. 46, Symfonie č. 7 d moll a *Husitská*, op. 67. Plzeňský koncert byl konán na počest Václava Císaře, organizátora hudebního života v Plzni.¹³⁹ Závěrečná Talichova zmínka je věnována Sboru pro postavení druhého Národního divadla – ten byl, stejně jako další spolky a společnosti v té době, nuceně rozpuštěn. Uvedená schůze na rozhodnou se uskutečnila 2. října 1951, kdy přítomní členové (mezi nimi i Otakar Šourek) přijali usnesení o likvidaci Sboru.¹⁴⁰

¹³⁸ Václav Talich: Otakar Šourek. Datace tohoto dopisu je poněkud podivná. Talich na konci dopisu uvádí „sobota, 18. 9. 1952“, Šourek však do dopisu tužkou dopsal „Došlo v pondělí 15. 10. 1951!“. Pravděpodobně správná se zdá být Šourkova datace.

¹³⁹ Viz *Československý hudební slovník osob a institucí*, Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček (red.), Svazek první, Státní hudební vydavatelství, Praha 1963, s. 168.

¹⁴⁰ Jiří HILMERA: *Sbor pro postavení Národního divadla (1930–1951)*, Divadelní revue 4 (1993), č. 2, s. 38.

Kouzelné bohatství *Stabat Mater*

V lednu 1952¹⁴¹ nahrál Václav Talich Dvořákovu *Stabat Mater*. Spolupracoval s Českou filharmonií a se sólisty Drahomírou Tikalovou, Martou Krásovou, Beno Blachutem a Karlem Kalašem. Jan Kühn vedl Český pěvecký sbor a Kühnův dětský sbor, na varhany hrál Miroslav Kampelsheimer. O chystaném 14denním pražském pracovním pobytu informoval Talich Šourka již před Silvestrem 1951, zároveň vyjádřil touhu potkat se během těchto týdnů. Že k tomu nedošlo, je zřejmé z dalšího Talichova listu, který zaslal Šourkovi 24. ledna 1952. Talich se v něm omlouvá, že se pro zaneprázdněnost nestihl setkat s nikým, jak plánoval, zůstává tedy v kontaktu alespoň písemně. Svěřuje se Šourkovi s pocity, které v něm hudba *Stabat Mater* Antonína Dvořáka vyvolávala po dobu jejího intenzivního studia.¹⁴²

„Hlad dávat právě toto dílo byl ve mne [!] velmi starý. Chtěl jsem si tu po více než 30 letech zapolemisovat s Karlem Kovařovicem, jehož tehdejší skvělé provedení vyprovokovalo ve mne [!] snahu stát jednou před pultem a vyrovnat se s tou desetivětou písní o utrpení ztráty, s písní začínající tupou bolestí, nehybnou a proboujávající se dlouho černou chodbou k světlu ráje a důvěřivému Amen.“

Talich porovnává skladbu se Škrétoým obrazem Ukřižovaného, který zdůrazňuje žal matky nad ztrátou syna. Talich je rád, že se k partituře *Stabat* dostal až nyní, neboť

„bylo vskutku třeba projít životem, Pankráci, poznat lidskou mizernost, abych se mohl poklonit „Stabat“ alespoň tak nešikovně, jak jsem byl právě učinil...“¹⁴³

Poslední provedení *Stabat Mater* v Národním divadle uskutečnil Karel Kovařovic 5. dubna 1917.¹⁴⁴ S největší pravděpodobností má Talich na mysli právě toto provedení. Druhá část dopisu je věnována již ryze světským záležitostem. Talich žádá Šourka o radu v oblasti výplaty penze. Talich odeslal jakýsi formulář, který ovšem vyplnil pouze částečně, a teď neví, kde o formulář zažádat zpátky, aby požadovanou informaci mohl doplnit.

Šourek odepisuje Talichovi hned o dva dny později. Nejprve Talicha informuje o svém odjezdu na školení členů Ústředí vědeckých pracovníků v Bechyni.¹⁴⁵ Šourek se do tohoto sdružení přihlásil,¹⁴⁶ jelikož „byly z toho – bohužel už nejsou! – zvláštní potravinové lístky“,¹⁴⁷ a přijat byl 22. června 1950.¹⁴⁸ S radostí ale oznamuje, že zjistil, co Talich potřeboval – totiž že penzijní záležitosti nyní spravuje

¹⁴¹ Dle KUNY (pozn. 4, s. 1146) probíhalo nahrávání pro Supraphon ve Dvořákově síni Rudolfiny ve dnech 8.–9. 1. a 12.–14. 1. 1952, dle Grahama SLATERA (pozn. 126, s. 111) ve dnech 8.–9. 1. a 13.–14. 1. 1952.

¹⁴² Tuto část dopisu, věnovanou *Stabat Mater*, cituje také M. KUNA, pozn. 4, s. 1024–1025.

¹⁴³ Václav Talich: Otakar Šourek, 24. 1. 1952.

¹⁴⁴ Viz archiv Národního divadla, dostupný online <http://archiv.narodni-divadlo.cz/> [cit. 22. 5. 2013].

¹⁴⁵ Ústředí vědeckých pracovníků při Československé národní radě badatelské bylo zřízeno ministerstvem školství, věd a umění dne 17. 3. 1949. Registrovalo vědecké pracovníky a vědecké spolky a společnosti, staralo se o pracovní, hmotné a sociální podmínky členů.

¹⁴⁶ Viz archiv AV ČR, Fond Ústředí vědeckých pracovníků při Československé národní radě badatelské, inv. č. 4, karton 22.

¹⁴⁷ Otakar Šourek: Václav Talich, Praha, 26. 1. 1952.

¹⁴⁸ Viz archiv AV ČR, Fond Ústředí vědeckých pracovníků při Československé národní radě badatelské, inv. č. 4, karton 22.

Státní ústav pro zabezpečení důchodců. Příkládá také adresu, na které si má Talich formulář vyžádat zpět, pro jistotu o záležitosti zpravil i svou dceru Olgu, aby na úřad po víkendu zatelefonovala. V závěru dopisu se Šourek vrací k Talichovu vyznání ohledně Dvořákova *Stabat Mater*. Nahrání skladby považuje za skvělý počin.

„Je to přece balvan, který už nikdo neodvalí z Tvé cesty a který naopak bude Tvůj vůdčí podíl na něm vyzařovat ve větší míře a na věčnější čas, než je dnes leckomu milé“

– ironicky parafrázuje Šourek známý výrok Zdeňka Nejedlého.¹⁴⁹

„Kdyby věděli, jak jsou blbí, když Tě omezují v práci dočasného trvání a dovolují Ti pracovat pro věčnost, jejíž soud je těžce bude postihovat!“

Této Šourkově větě lze dát za pravdu. Talichovy nahrávky s Českou filharmonií patří ke zlatému fondu české diskografie.

Další dochovaný dopis, resp. korespondenční lístek, pochází až ze srpna 1952. Je sice stručný, ale prozrazuje, čím se pisatel zrovna zabývá. Talich sděluje Šourkovi, že až skončí „zdejší festivalování“, ¹⁵⁰ odebere se odpočívat do Berouna, kam Šourka srdečně zve.¹⁵¹ Na počátku září o pozvání Šourka znovu ujišťuje,¹⁵² ten se ale v té chvíli zdržoval ve Štěchovicích a lístek, zasláný do Prahy, jej minul. Nyní je s rodinou s Němejcovými (rodina dcery Olgy s manželem Františkem Němejcem), na příští týden slíbil navštívit Dvořákovy na Vysoké.¹⁵³ Pak již Talich odjíždí zpět do Bratislavy, ze setkání tedy pravděpodobně sejde. Šourek dále informuje Talicha o nehodě, která se přihodila jejich společnému příteli, hudebnímu spisovateli a organizátorovi Otakaru Nebuškoví. Byl přejet motocyklem a leží nyní v nemocnici se zlomeninami. Kdyby měl Talich v Praze někdy čas, Nebuška by byl jeho návštěvou určitě velmi potěšen.¹⁵⁴

Další kontakt obou přátel nám zprostředkovává list Talicha Šourkovi.¹⁵⁵ Ten je reakcí na Šourkův dopis, který se ovšem ani v konceptu, ani v originále nedochoval. Talich děkuje za zasláný dopisní papír, který jej donutil odepsat ihned (Šourek svého přítele dobře znal). List je stručný, naznačuje Talichovu pracovní a asi také duševní krizi:

„Dobrý Otáčku, dobrý týden se už toulám po Bratislavě, ale nejsem nějak schopen k slušné práci se rozhoupat. Jeden krok vpřed, ale nejméně 2 vzad. A je mně zima! Děkuju Ti, že Jsi mne tvojí vzpomínkou aspoň na okamžik ohřál.“¹⁵⁶

¹⁴⁹ „Jest to balvan, jež si mladý český hudebník musí odvalit z cesty, aby mohl dále.“ Zdeněk NEJEDLÝ: „Boj“ proti Ant. Dvořákovi, Česká kultura (20. 12. 1912), č. 6, s. 188.

¹⁵⁰ Mluví pravděpodobně o Hudebním festivalu pracujících v Bratislavě.

¹⁵¹ Václav Talich: Otakar Šourek, Košice, 2. 8. 1952.

¹⁵² Václav Talich: Otakar Šourek, Praha, 10. 9. 1952.

¹⁵³ Otakar Šourek: Václav Talich, Štěchovice, 12. 9. 1952.

¹⁵⁴ Otakar Nebuška zemřel několik měsíců poté, 28. 10. 1952.

¹⁵⁵ Václav Talich: Otakar Šourek, [Bratislava], 7. 10. 1952.

¹⁵⁶ Tamtéž.

„Život a smrt našly vyrovnání a smír“¹⁵⁷

Jen několik měsíců po dokončení nahrávání Dvořákova *Stabat Mater* se Talich pustil do nahrávky dalšího významného díla – symfonie *Asrael*, op. 27 Dvořákova žáka Josefa Suka. V květnu 1952 tak vzniká Talichova nahrávka s Českou filharmonií pro vydavatelství Supraphon.¹⁵⁸ Šourek píše Talichovi pod bezprostředním dojmem této nahrávky, která byla právě hrána v Divadle hudby. Šourka skladba a její provedení „uchvátila“ a „povznášivě dojala“. Dojat nebyl pouze Šourek, ale všichni v sále, jak „dosvědčovalo hluboké v pravdě posvátné ticho po celou dobu vysílání“. Podle Šourka je to „jedinečná věc v jedinečném provedení a, zaplať pánbůh, také v dokonalém vyrobění. Věc ceny nepomíjející a vpravdě příkladné a poučující pro všechny časy dnešní i budoucí. O tom, kdo byl Suk a kdo byl Talich!“¹⁵⁹ Šourek vysoko oceňuje i Talichův úvod k relaci, který byl „talichovsky pronikavým, moudrým a krásným v obsahu i vyslovení“. Tento poetický popis obsahu symfonie vznikl na žádost uměleckého ředitele Gramofonových závodů Jaroslava Šedy.¹⁶⁰ Talich skladbu důvěrně znal, od roku 1919 dával *Asraela* minimálně 28krát.¹⁶¹ Dopis pokračuje dále víc prozaicky. Šourek na odchodu z Divadla hudby potkal paní Novákovou, vdovu po skladateli Vítězslavu Novákovi. Ta byla silně rozrušená a mrzutá, že takto krásně nemohlo být provedeno dílo jejího zesnulého manžela. K tomu došlo až o několik měsíců později – v červnu 1953 nahrál Talich s Českou filharmonií Novákovu *Slováckou suitu*, op. 32.¹⁶² V závěru dopisu Šourek děkuje za připomenutí „krásy naší osobní minulosti“ a přeje šťastný nový rok Talichovi a celé jeho rodině.

Talich odepisuje hned následující den. Děkuje za Šourkova slova, sám *Asraela* slyšet nemohl, neboť si popletl datum a do Divadla hudby dorazil 11. prosince, nikoliv 13., kdy se *Asrael* dával. Na 13. pak již měl jiný program a tak nemohl přijet znova. Mrzí ho, že tím promeškal setkání se Šourkem. Talich se svěřuje, že stále trpí onou nemožností koncentrovat se k práci, jak naznačoval již v dopise ze 7. října.

„Jsem však – ačkoliv se kolem mne dějí tak podivné věci! – stále nesvůj a skáču z jedné indispozice do druhé, jako bych si měl právo na tu sedmdesátku teprve zvlášť vybojovat.“

Když nemůže pracovat, snaží se Talich zabavit jinými prostředky:

„Hraju k zkrácení dlouhé chvíle šachy, píšu úlohy ze Šínovy harmonie a čtu si v literárních výkonech Wagnerových.“

Richardem Wagnerem je Talich zjevně velmi zaujat:

¹⁵⁷ Václav Talich o Sukově symfonii *Asrael*, viz Jaroslav ŠEDA: *Václav Talich a gramofonová deska*, Gramofonové závody, Praha 1960, s. 10.

¹⁵⁸ Dle M. KUNY (pozn. 4, s. 1147) probíhalo nahrávání ve dnech 22.–29. 5. 1952 ve Dvořákově síni v Rudolfinu, dle Grahama SLATERA (pozn. 126, s. 141) 22.–28. 5. 1952.

¹⁵⁹ Otakar Šourek: Václav Talich, [Praha], 14. 12. 1952.

¹⁶⁰ *Václav Talich. Úvahy, projevy a stati...* (srov. pozn. 43), s. 130–132.

¹⁶¹ Viz KUNA, pozn. 4, s. 1126–1127.

¹⁶² Nahrávání probíhalo ve dnech 9.–12. 6. 1953 v Dvořákově síni v Rudolfinu (viz KUNA, pozn. 4, s. 1147).

„Před [Wagnerem] stojím v uctivém postoji a uvědomuju si, kolik získal národ, který jeho veliké dílo poznal a strávil na rozdíl od oněch pohodlných pidimužíků, kteří doufají, že lze velkolepé úsilí genia oddisputovat nějakou více neb méně duchaplnou frází. Škoda, že už jsem tak stár, abych se znovu pustil na kopec, z něhož se lze na svět podívat wagnerovským očima. Dnes např. čtu v povídání o ‚Parsifalu‘ věty, jak je třeba určitě šetrně dýchat, aby jednotlivé deklamační úseky se stmelily v souvislý melodický pathos, jak této úsporné cílevědomosti je nutno přiřadit i úspornou cílevědomost gesta, aby dlouho udržované a ovládané napětí konečně kdesi na pravém místě vybuchlo s elementárností přírodní síly. Je to tak jasně řečeno, jako čteme-li ‚desatero‘, ale ovšem že přestupujeme ten základní příkaz hudební dramatické kultivovanosti snad ještě častěji, než ona boží příkázání. Člověk – pravda – může hřešit denně 99 ×, ale z té výhody se může skutečně těšit jen ten, kdo si dovede ráno v obdivu říci: ‚inu, jsem to mezek‘, a dovede to sebezpoznaní v duchu sokratovském opakovat v poledne i večer. Tak smaže aspoň několik z těch dovolených 99 denních hříchů.“

V závěru dopisu Talich přiznává:

„Kážu, ale toužím být docela zdrav, abych mohl u-va-žo-vá-ní nahradit činem a svoji dočasnou neužitečnost zaplatit úsilím práce.“¹⁶³

Ani Šouřek v roce 1952 nelení. Píše předmluvu k vydání klavírního výtahu *Rusalky* (15. vydání celkem, 1. u Orbisu), publikuje 2. vydání své knihy *Antonín Dvořák a jeho Rusalka*, vychází také francouzský a anglický překlad monografie *Antonín Dvořák*.¹⁶⁴

I v roce 1953 Talich pilně nahrává pro Gramofonové závody. Nahrál recitativ a árii Anežky z opery *Dvě vdovy* a introdukci a polonézu *Pražského karnevalu* Bedřicha Smetany, předehru a Isoldinu smrt z opery *Tristan a Isolda* Richarda Wagnera, Novákovu *Slováckou suitu* a Symfonii č. 6 P. I. Čajkovského.¹⁶⁵ Šouřek pracuje spolu s Pavlem Eisnerem na německém překladu knihy *Antonín Dvořák*, kterou poté vydalo vydavatelství Artia.¹⁶⁶ Dochovaná korespondence z tohoto roku je velmi střídma a omezuje se na kondolenci k úmrtí Talichova bratra Jana,¹⁶⁷ pohled zasláný Talichem z jeho léčebného pobytu ve Vráži u Písku,¹⁶⁸ kde se léčil v Sanatoriu Antonína Zápotockého (paradoxně pojmenovaném po člověku, který Talichovi jistě způsobil mnoho hořkých chvil...), a Talichovo přání Šouřkovi k novému roku 1954.¹⁶⁹

V roce 1954 bylo z popudu Společnosti Antonína Dvořáka zahájeno souborné vydávání děl tohoto českého velikána. Přípravu podle původních pramenů měla na starosti Komise pro vydávání děl Antonína Dvořáka. Otakar Šouřek byl v komisi předsedou, vedoucím redaktorem byl Jan Hanuš.¹⁷⁰ K příležitosti nadcháze-

¹⁶³ Václav Talich: Otakar Šouřek, 17. 12. 1952.

¹⁶⁴ Přípravu těchto překladů Šouřek zmiňuje v dopise z 27. 7. 1951, viz pozn. 135 a 137.

¹⁶⁵ Viz KUNA, pozn. 4, s. 1147.

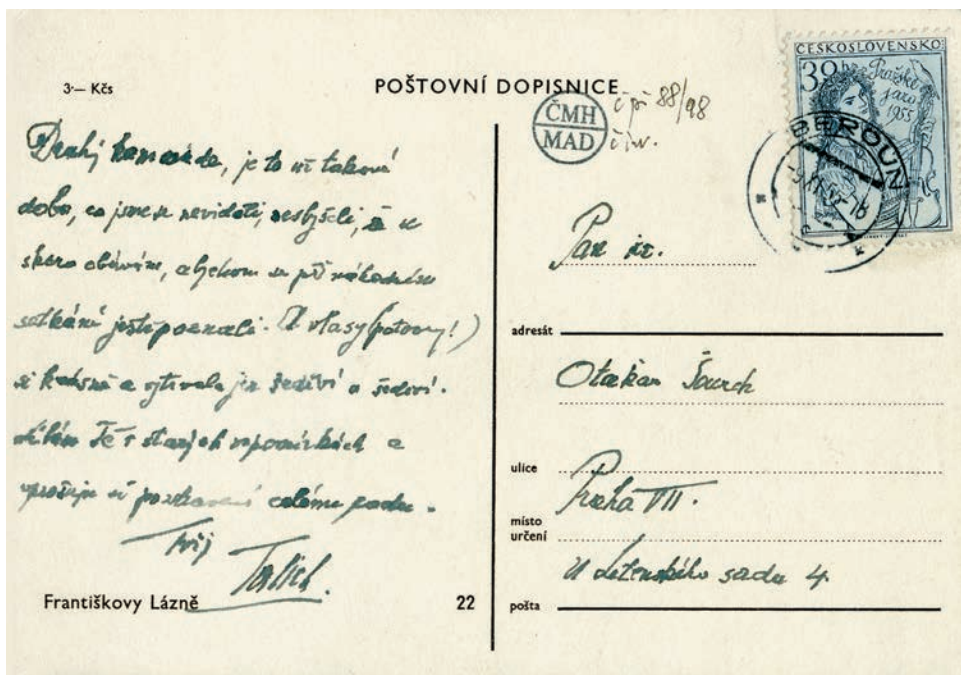
¹⁶⁶ OTAKAR ŠOUREK: *Antonín Dvořák, sein Leben und sein Werk*, Artia, Praha 1953.

¹⁶⁷ Otakar Šouřek: Václav Talich, 17. 2. 1953.

¹⁶⁸ Václav Talich: Otakar Šouřek, Vráž u Písku, 27. 11. 1953.

¹⁶⁹ Václav Talich: Otakar Šouřek, Beroun, 31. 12. 1953.

¹⁷⁰ Dalšími členy byli František Bartoš, Jifí Berkovec, Antonín Čubr ad., grafickou podobu si vzal na starost František Muzika.

Václav Talich Otakarovi Šourekovi, 9. listopadu 1955 (č. př. 88/98)

jících nedožitých 80. narozenin Josefa Suka přichystal Šourek informační brožuru o životě a díle tohoto významného skladatele a svého milého přítele. Vydal rovněž útlou publikaci *Čert a Káča: veselá pohádka Antonína Dvořáka*.¹⁷¹

Talich se v roce 1954 věnoval nahrávání o mnoho intenzivněji než v roce předchozím. Nahrál znovu Dvořákovu Symfonii č. 9 *Z Nového světa* (poprvé skladbu natočil s Českou filharmonií pro His Master's Voice v roce 1941). Dosti se věnoval i hudbě Mozartově, nahrál také skladby Bedřicha Smetany, Josefa Suka a Leoše Janáčka. Celkem za tento rok pořídil 13 nahrávek.¹⁷² Co se týká vzájemné korespondence, ani tento rok nebyl v písemné komunikaci, alespoň podle dochovaných materiálů, nijak intenzivní. Kromě přání všeho dobrého do roku 1955¹⁷³ zaslal Šourek Talichovi kratší list na konci září 1954 při příležitosti jeho jmenin (28. září). Sám Šourek prožil celé léto ve Štěchovicích „u stolu s perem, případně psacím strojem v rukách“. Popisuje dojetí, jaké se jej zmocnilo během slavnostního večera v Národním divadle, kde při příležitosti 30. výročí úmrtí Karla Buriana pronášel vzpomínku na tohoto významného pěvce.

¹⁷¹ Otakar ŠOUREK: *Josef Suk*, Orbis, Praha 1954; TÝŽ: *Čert a Káča: veselá pohádka Antonína Dvořáka*, Orbis, Praha 1954.

¹⁷² Viz KUNA, pozn. 4, s. 1147–1148.

¹⁷³ Otakar Šourek: Václav Talich, 20. 12. 1954.

„Závěrečné téma“

Oproti letům předchozím je rok 1955 na dochovanou korespondenci poměrně bohatší. V únorovém pozdravu z dovolené v Krkonoších,¹⁷⁴ kterou tráví společně s přáteli, zmiňuje Šourek na závěr i fakt, že „právě posloucháme z dlouhotrvající desky Tvoji – Dvořákovu G dur a jak si libujeme!“ V srpnu konečně trochu polevilo Šourkovo vytížení korekturami a redakcí nově vydávaného 2. a 3. dílu jeho „velkého Dvořáka“,¹⁷⁵ a tak by rád přijel do Berouna 18. srpna. Tento termín Šourkovi obratem potvrzuje Talichova dcera Vida a sděluje další podrobnosti jeho příjezdu.¹⁷⁶

Zajímavý je dopis Šourka Talichovi z 13. listopadu roku 1955. Přibližuje nám, jak moc byl Šourek vytížen. V úvodu dopisu ujišťuje Talicha o tom, že ačkoliv se dlouho neozval, stále na něj vzpomíná a myslí. Důvodem jeho mlčení je vysoká zaměstnanost, která se ho drží.

„Mojí slabou stránkou, kterou často proklínám, je to, že neumím odříkat lidem, kteří mne přímo bombardují všelijakými požadavky, bez ohledu na to, že jsem při mém úctyhodném věku sdostatek zaměstnán Dvořákem a že oficielní hud. věda mne má za tvora vyřazeného. A tak jsem ve Svazu skladatelů musil přednášet o Karlovi (k 75. *), 7. prosince tam budu mluvit o Bohouškovi Martinů k 65. * (nepřišel bys tam?), o něm mám také psát do nějakého moravského sborníku, atd. atd. A ono se to z prstu nevymáčkne.“¹⁷⁷

Nádherný, avšak nedatovaný dopis (určitě pochází z 50. let) popisuje, jakou roli Šourkovi Talich ve svém životě přisuzoval. Zároveň prozrazuje Talichovu jistou uměleckou stagnaci, únavu a nedobrou psychickou kondici.

„Drahý Otáčku, vidíš, a už se zase hlásím. A tentokrát dokonce se slušnou prosbou. Dny jsou co den kratší a takovému podivnému lenochu, jako jsem já se to skutečně obtížno žije. Zatoužil jsem třeba po opisování not, ale v poslední chvíli jsem si uvědomil, že třeba bych takovým nějakým opisováním či opravováním partitur mohl bych (!) být užitečnějším. Jde jen o to, budeš-li mně nápomocen při mých prvních krocích. Jsem sice teď mnohem hloupější, než jsem býval ale chci doufat, že při dobré vůli to snad přece půjde. Víš k hudbě se už vlastně nehodím, a z dlouhé chvíle žít, to by tak nakonec mohlo vést k smrti z nudy. Tak pěkně prosím, ujmi se mně, vždyť Jsi vlastně strůjcem mé existence, kterou Jsi pomáhal budovat před léty a formálně by jistě vhodno, aby thema úvodní se ozvalo ještě jednou v závěru té mojí životní písně. A nikomu o tom nic neříkej ať nás ještě důkladněji spojí to naše tajemství. Doufám, že Jsi zdravý jako buk, ne-li chci se pokusit vyprosít pro Tebe chybějící, abych i já Ti mohl být nějak prospěšným... Líbám Tě ve starém přátelství Tvůj Václav“¹⁷⁸

¹⁷⁴ Otakar Šourek: Václav Talich, Špindlerův Mlýn, 15. 2. 1955.

¹⁷⁵ Otakar Šourek: Václav a Vida Talichovi, Štěchovice, 11. 8. 1955. Bibliografické údaje „velkého Dvořáka“ viz pozn. 9.

¹⁷⁶ Vida Talichová: Otakar Šourek, Beroun, 15. 8. 1955.

¹⁷⁷ Otakar Šourek: Václav Talich, 13. 11. 1955.

¹⁷⁸ Václav Talich: Otakar Šourek, nedatováno.

Otakar Šourek zemřel náhle, 15. února 1956. Pohřeb se konal o čtyři dny později. Jeho skolem se uzavřelo padesátileté přátelství dvou neobyčejných mužů. Život Otakara Šourka byl nepochybně velmi plodný a bohatý. Vyrovnaný rodinný život umocňoval pocit zadostiučinění z bohatého vědeckého a literárního díla. Šourek se stal ve své době největším dvořákovským badatelem, pilným spisovatelem a žurnalistou, osobou nadmíru aktivní i ve veřejném životě jakožto člen a činovník mnoha spolků. Není pochyb, že jeho odchod Talicha velmi zasáhl, vždyť zejména v posledních letech života byl pro něj Šourek nepostradatelným přítelem i zpovědníkem. Porovnáme-li dochovanou korespondenci do roku 1939 a od tohoto roku, získáme pocit, že Talichův vztah k Šourkovi se stal v druhé polovině života ještě vroucnějším. Šourek byl pro Talicha stálíci v jinak rychle se měnícím světě. Zejména korespondence z posledních let Šourkova života je naplněna melancholickými vzpomínkami na roky již minulé. Oba přátelé se výraznou měrou zapsali do dějin české hudby, ač každý svým způsobem a v rámci svých možností. Jejich přátelství, dokumentované jejich vzájemnou korespondencí, kopíruje také historický vývoj a podává nám tak svědectví nejen o hudebním životě, ale i o stavu společnosti v námi sledovaném období.

*Adresa: Kateřina Nová, Muzeum Antonína Dvořáka – České muzeum hudby – Národní muzeum, Ke Karlovu 20, CZ-120 00 Praha 2
e-mail: katerina_nova@nm.cz*

Probing the Relationship between Václav Talich and Otakar Šouřek against the Background of their Mutual Correspondence from 1939 through 1956

Kateřina Nová

The friendship between the conductor Václav Talich and the music critic, writer, and organizer Otakar Šouřek lasted a remarkable half century. The two men had a major impact on the musical life of their day, although each in a different way. The study of their mutual correspondence gives us a glimpse not only of their character, activities, and opinions, but also of the musical and other events of their times. Especially the correspondence from the years of Nazi occupation and from the post-war years is an interesting document of Talich's troubled fate, the wealth of Šouřek's activities, and the purely subjective reaction of the two men to their experiences of everyday life.

At the beginning of 1939 Šouřek thanks Talich for a lovely concert that Talich had conducted on 25 January. The premiere there of Rudolf Karel's *Symphony No. 2* was rated exceptionally highly in Šouřek's review. Undoubtedly, of course, the biggest musical event of that year was Talich's Prague Musical May Festival. In the course of a few weeks, Talich performed music by Dvořák and Smetana and also a work by Josef Suk. Šouřek made reference to all of these concerts on the pages of the newspaper *Venkov*, emphasizing above all the dimension of the entire event as a statement of nationalist feeling. He also expresses how moved he was by Talich's interpretation of Bedřich Smetana's opera *Libuše* in a letter to Talich dated 31 May 1939. Talich reacts in a letter sent on 22 July, congratulating Šouřek for his appointment to the Culture Council, an institution of the National Solidarity Movement (the only legal Czech political organization under Nazi rule). Šouřek was appointed as chairman of the Ninth Department of the Culture Council, which was in charge of the area of music and theatre.

The year 1940 was marked by the holding of the Czech Musical May Festival. Talich participated in this event of monumental proportions with a whole series of performances at the National Theatre. As the chairman of the music department of the Culture Council, Šouřek bore the organizational responsibility for the entire festival, and he also made a contribution with several publications and radio lectures. It is no wonder, then, that their mutual correspondence from that year is full of references to the May festival. At the same time, however, a campaign against Talich erupted on the pages of the journal *Vlajka*. In a letter dated April 1940, Šouřek expresses support to his friend. The year 1941 saw celebrations of the 100th anniversary of Dvořák's birth, and again taking charge was the Ninth Department of the Culture Council. Because of the festivities, Šouřek even met with State President Hácha, who had agreed to be the event's patron. The correspondence preserved from that year consists of only a single letter relating to the Dvořák jubilee, but that letter is all the more interesting. Šouřek asks Talich about technical aspects of a concert that was held on 11 June in the Spanish Hall at Prague Castle. The concert was not public; nearly a thousand important figures in the protectorate government and the administration of the Third Reich including Reichsprotektor von Neurath and President Hácha received invitations. The president's staff even handled the organizing of the concert. The programme included Dvořák's *Serenade in D Minor*, op. 44, *Serenade in E Major*, op. 22, and *Czech Suite*, op. 39 performed by Talich with the Czech Philharmonic. During the interval, the Reichsprotektor received the conductor and spoke with him.

During the later years of the occupation, musical events of the dimensions of Prague Musical May or of the Dvořák jubilee did not take place, but musical life still remained busy. In a letter dated June 1943, Šouřek asks Talich to intercede with a government official named Celestyn Rypl, who did not want to permit the publishing of Bohuslav Martinů's name in a planned *Festschrift* about Václav Talich under Šouřek's editorship. This planned publication

is also the subject matter of yet another letter dated to July of that same year. 1944 was a year of great sorrow for Otakar Šourek, with the death of his beloved wife Olga. In a letter dated 21 November 1944, Talich expresses his sincere condolences, and with beautiful words he tries to give his grieving friend encouragement.

The period after the end of the war was very unpleasant for Talich. Accused of collaboration with the Nazis, he was arrested and jailed for several weeks. Although his innocence was finally proven, the entire ordeal surely must have wounded Talich's sensitive artistic soul very deeply. These events are the subject matter of all of the correspondence preserved from the year 1945. After the putsch of February 1948, Talich found himself unemployed for a while, then starting in 1949 he worked in Bratislava. In the 1950s, he dedicated himself intensively to making recordings for Supraphon including works by Dvořák (*Stabat Mater* and the *Slavonic Dances*) and Suk's *Asrael Symphony*. These recordings and in particular Talich's performances are the subject matter of the correspondence between the two friends. Šourek's letters express his enthusiasm over Talich's talent, and Talich describes how individual compositions affect him and how he sees them as a conductor. The correspondence from the 1950s, especially on the part of Talich, stands out for its verbal warmth and for its intimate reflections on the lives of the two friends. Talich realizes what a great part Otakar Šourek has played in his life, and he appreciates his often selfless assistance.

The correspondence between these two distinguished persons documents not only an era full of dramatic historical upheaval, but also a sincere friendship between two men who, their indisputable talent notwithstanding, also had their human weaknesses.

translation by Mark Newkirk